Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 12 МАРТ, 1987 ШУ. ★ № 31 (7377). ★ Мах 3 кеп.

ЯХЬА ДНЕВНИК

◆

ЛаьрхIар кхоачашду

Нохч - ГIалгIай цементни завода коллектив. Укх шера дIабахача шин бетта планагIа лаьрхIачул совгIа ехкай 250 эзар сома маьха товарни продукци, йоагIачул дукхагIа арахийцай ялхи ахи эзар тонн цемент. Лакхерча категорех арахийца продукци 431 эзар сом мах болаш я. Из хул тIанийцача декхарех лаьрхIачул дукхагIа. Къахьегама овсарле лакхъяра шин бетта план тIехкхоачаш а яь, соахка цу юкъа хинначул 22,4 процент лакхъяьй из. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй планал совгIа ара мел хийца цемент.

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дузача цIея сийна завода цехашта юкъе яьржача яхье хьалха а латташ, къаьстта дика къахьегаш я Наурбиев Рамзан, Бидаров Сослан, Исмаилов Iусман, Межидов Саид-Эми керте латтача цехий коллективаш. ХIаьта предприятерча цехех, участкех цхьаккха коллектив яц пачхаьалкхен планах лоархIа ца еш.

Деша дай бац

Укх шера доккхий декхараш тIанийцад Нохч - ГIалгIай гIишлон управленена чуйоагIача Шадыжев Идриса кулгалдеча домостроительни комбината. Хьалхара ши бутт чакхбаьннаб. Мишта кхоачашду цар шоаш тIанийца декхараш? Ер шу доладелча денз цар баьча балха итогашка хьежача къаьгга гуш да тIанийца декхараш кхоачаш ца дарал совгIа, пачхаьалкхен планах а лоархIа ца белга. Генподряда гIишлон-монтажни балхаш дара шин бетта задани 94.9 процент маьха мара кхоачашъяьяц. Ца деш диса гIишлон - монтажни балхаш 140 эзар сома маьха да. ХIаьта ший низаца гIишлон балхаш дара пачхаьалкхен план 85 процент мара кхоачашъяьяц комбината коллективо. Ца деш дисад 255 эзар сома маьха тайп-тайпара гIишлон балхаш.

Къахьегама овсарле планагIа хила йоагIачул 6.1 процент лохагIа я, гIишлош хьалъярга дIабода мах дукхагIа ба. Пачхаьалкхенна дукха зе а деш, чакхбаьккхар хьалхара ши бутт. Лоацца аьлча, гIишлонхоша тIанийца декхараш каьхата тIа дисад.

Хьинар айде, хьадер дукхагIа хилийта!

Хьалхалаттача бригаде

— Мишта йоагIа а ца ховш, яьй хьаотт тха кхашка бIаьсти, — аьлар Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза № 3 йолча бригада бригадира Евкуров Лахана. — Гой, миштад тахана ра ди? — БIаьстан дар санна дий...

Да а дар из дIайха. Цхьалхача кочаца ара а ваьнна картах уллача умывальника чурча хица кулгаш дулаш воаллар Лахан.

— Кийчо мишта яьй оаша? — хетт аз бригадирага.

— Дукха ха я кхашкара балхаш дIадоладе тхо кийча дола, — аьлар цо, нийсача мугIарех латтача тоаяь арааьннача тракторашта, тIехьачовзача техника бIара а хьежа. 23 февраль хьатIаотташ чакхъяккха лаьрхIадар оаха бIаьстанна ю кийчо. ХIаьта ши кIира хьалха даьлар тхо из болх баь.

— Фуд, Лахан, балхаш сиха а дика а дайтар?

— ЧIоагIа низ болаш форма хиннай подряд яхар. Укх шера цу тIа IотIакхийттача чековой системо кхы а айдаьд подряда сий. Из форма юкъеяьккхар оаха техникана ремонт еча а. Дикка новкъостал дир тхона оаха тхоашкара яьча эргалоно а, — яхаш дувц бригадира дIахо. — ХьалхагIа хIара механизатора ше йора ший трактора ремонт шийца болх беш цхьа слесарь а волаш. Укх шера оаха тхоайла дага а даьнна, кхыча тайпара дIаболабир из болх. Эггара хьалха тракторашта ремонт йир оаха, ерригa бригада оарцагIа а яьнна. Тхона вIалла ца хийттача тайпара сиха чакхбаьлар из болх. Цул тIехьагIа тIадийрзар тхо сеялкашта, макхашта, нохарашта, культиватороашта. ТIаккха тоайир оаха доакъар кийчдеши ялат чуэцапи йола техника. ХIанз ерригa а кийча латт из. Укх деношка тхоай культстан кийчъеш а лаьтта гIорадича удобренеш тоссаш а да тхо. ДIае мел езача культурай фу долаш да.

Лахан визза лаьттан да волаш хьавоагIаш ахархо ва. Ткъо шу совгIа ха я цо бригадир волаш укхаза болх бу. Из цIаккха а гургвац киса кулгаш а дехка лелаш. Ремонт еча хана — кхыбараш санна ремонтник хул цох, ялат дIадувчеи чуэцачеи хана сагота моттиг эттача трактора тIара комбайна тIа хов. Лоацца аьлча, коммуниста сий лакха лоаттаде хов цунна, новкъосташта хьокхам бала, уж шийна тIехьабаха хов. Укх шера ткъо шу доал из парте вола. Цу юкъа шийгара гIалат долаш хIама бIарга а дайтадац. Цун къахьегам белгалбаьккхаб Къахьегама ЦIеча Байракха шиъ Къахьегама Сийлен II, III степенеи орденаш а енна.

Дика чакхдаьккхар бригадо дIадахa шу а. 460 гектарах хIаране тIара 41,7 центнер ка бола ялат даьккхар, планал дукха совгIа кхе бир хьажкIий, шекара свеклай, кхыча культурай хьувкъам. ХIаьта цу бригадерча звеньевойс Беков Iусмана 50 гектарах хIаране тIара 150 центнер коартолаш яьхар. Цунна еннай Къахьегама ЦIеча Байракха орден.

ДIадахача шера хиннaчул дукха лакхагIа да укх шера бригадо шийна хьалхашка оттадаь декхараш. Гуррахье аьха, хьаьндаь улл бIаьсти ювча культурашта кийчдаь лаьтта, 50 гектара тIа интенсивни технологегIа хьалкхеду ка бола ялат.

— Къона механизатораш ба шоана юкъе. Хьалха санна дIаадара тIера бий уж?

— Из лазар дIа ма даьннадий хIанз къонабарех. Цхьаь цаI тIера ваьннавац укх шин шера, — аьлар Евкурова. — ХьалхагIа ши-кхо бутт мара баккхацар. Бригада аханел совгIа коллектив къонабарех я.

Цар цIераш яьхар бригадара. Дукха бар уж. Царна юкъе къаьстта белгалбаьннаб Дугиев Мухьмад, Дударов Ювнас, Аушев Мувса, Дугиев Абукар. Цар хьехамчаш ба бокхагIа бола механизатораш Беков Iусман, Дзауров Висангири, кхыбараш.

— Хьаьнача лаьтташ тIа шоаш даххаше, баьцадаараш ийде базар тIа хIана ух шо? — аьнна аз хаьттача, велавелар бригадир:

— Да а да из иштта, — аьлар цо.—Тхоай бригадана эшаш дола баьцадаараш: хоха буц, помидораш, нарсаш, кхыдараш хьалкхеде доагIар оаха. Цу гIулакха уйла яьяц совхозе. ДIадахача шера харбазаш ийе базар тIа аха дезанзар тха. ДIадахача шера Iай се Краснодаре волаш цхьа килограмм харбаза ги ийцадар аз. Цу лаьтта из дIа а тесса макха баьккхар оаха. Кхы Iунал а динзар. Бакъда, механизаторашта яа а дезала чуяхьа а харбазаш хилар цига. Уйла ергъя оаха кхыдола баьцадаараш тхоай бригаде кхедара а, — аьлар юххера Евкурова.

М. КАРАЕВ.

СУРТА ТIА: Евкуров Лахан.

Автора сурт.

ШУРА ТIАКХЕТАШ ЙОАГIА

Соми баьцадаараши кхеделга керттера лостам болаш я «Урус-Мартановский» совхоз. Йоакхо ю цига хьайбай продукташ яхара а. ЦхьоалагIча квартала шин бетта пачхаьалкхенна 45 тонн шура дIаеннай ферма болхлоша. Из дIадахача шера цу юкъа ехкачунца нийсйинча итт процент гаргга дукхагIа я.

Кхоабаш 250 етт ба цига. Январеи февралец царех хIаранегара 238 килограмм шура яьккхай. Соахка шин бетта яьккхачунга хьежача из а 27 килограмм дукхагIа я.

Доярхашта юкъе яьржача социалистически яхье эггара хьинарегIа къахьег Джамалдинова Хьавас. ХIара ше хьожача Iаттагара шура яккхара шин бетта план 116 процент кхоачашъяьй цо. ХIаьта шоай планаш дикка тIехкхоачашъяьй Умхаева Малижас, Шамсудинова Байсаре, кхыбараша.

Ший декхараш дика кхоачашду скотника Джамалдинов Заурбика а. Моттиг нийсъялийтац цо хьайбашта ший ханнахьа доакъар ца дуллаш, хий ца моладеш, арадаьха фега са ца лоIийташ.

С. СУРХОЕВ.

Гота балхаш дIадоладаьд

Пятилетка шоллагIча шера 13 эзар тонн ялат, 12,5 эзар тонн шекара свеклаш, 2 эзар тонн коартолаш, дукха кхы тайпа продукташ яхеи уж пачхаьалкхенга йохкара планаш тIехкхоачашъеи социалистически декхараш тIанийцад «Назрановский» совхоза къахьегамхоша.

Доши гIулакхи цаI хилийтара Iан замалахьа техника а кийчъяь, хIа аьнна тракторaш тIаяха мегаргдолаш шоай кхаш докъалуш шехь бIаьстан балхаш дIадоладаьд ворххIе а бригадашкарча механизатораша. Хьалхарча массехк дийнахьа тIоадал Iоаяра макхаш а даьха тоадаь Iодиллад 5 эзар совгIа гектар хулаш дола. Укх шера тайп-тайпара культураш дIаюврггйола лаьтта.

Из болх беча овсарле къаьстта лакхагIа йолаш къахьийгад Октябрьски Революцеи «Знак Почетеи» яха орденаш лелаеча Оздоев Хьамзата, Канаев Алексея, Эгиев Мохьмада, Ведзижев Мурада, кхыбараша. Ден сердалонагIа болх беш болча механизатораша цхьа ди дIадахийтац цаIи ахи - шиъи балха норма кхоачаш ца еш.

Укх бIаьсти лоаццача юкъа 5085 гектара тIа, эггара дукхагIа хьажкIаши - шекара свеклаши йолаш, тайп-тайпара культураш дIае езаш ба совхоза механизатораш. Агротехнически эггара дикагIча деношка уж дIайнйина яхара шоай низаш тIадерзадаьд цар. Хьалха дIае йолаяьй доакъара культураш. Диъ эзар совгIа бежан, итт эзар гаргга устагIа ба совхозо кхоабаш. Цудухьа къаьстта йоакхо ю специалисташа дикеи сихеи дIайийна яхара, май бетта шортта моша доакъар хилийтара цIенхаштта лард йоллара.

МТЗ-80 яхача тракторашта тIехьайийза сеялкаш а йолаш вIашагIъэбаь кени горохи, люцернеи дIаювш боахк совхоза йоккха балха опыт йола механизатораш Хаштыров Хьажмурд, Алиев Идрис, Котиев Шимоха, Ужахов Хаматхан, кхыбараш. Хьалхарча деношка ши бIаь совгIа гектара тIа дIайнйинай цар уж.

Кхо эзар гектар гаргга ка бола ялат хьалкхеду совхоза механизатораша. Цунна ший ханнахьа минеральни удобренеш а яьхка подкормка яьй. ХIаьта белгалбаьннаб механизатораш Оздоев Идрис, Цечоев Мурад, Тумгоев Зяудин, кхыбараш.

Лаьтта дIохделча дIае йолаергъя ялатаи доакъараи лаьрхIа йола хьажкIаш, шекареи доакъвареи свеклаш, цар дIалоацаргда 4,1 эзар гектар хула кхаш. Укх деношка дIае йолаю коартолаш. Уж хьалкхеяра а йоккха опыт караерзаяь механизатораш ба цигара бараш. Къаьстта белгалъяьннай Хачубаров Хьадиса кулгалду звено.

С. АУШЕВ.

БУРУВДЕТТАРИЙ ГIУЛАКХАШ

Галаев Iаьла керте латта № 19 йола бурув детта бригада дика йовзаш я «Грознефть» производственни объединене меттел ерригача республике а. Ткъаь итт шу гаргга ха я бригадира Малгобекски бурув тохара балхий управлене лаьттан ченаш техкаш болх бу.

ХIанз бурув тохаш йола скважина 1985 шера декабрь бетта дIайолаяь я. Бурувдеттачар декхар тIанийцад 981 дийнахьа скважина йистеяккха а из эксплуатаце дIаяла а. «Харабинджин» яхача моттиге я бригада болх беш. Скважина проектни кIоаргал 5500 метр я.

Декхараш тIа белгалдаьд дерригa а балхаш 10 процент сихде дезилга, бурув тохача дIадодар хозрасчетни сметага хьежа дикка хох-делга, материалаш, бийдал ма хулла дукхагIа кхоелга, инструмента, запасной оатхалашта, оборудованена лерттIа доал делга.

Бригада Iалашъю проектно-сметнии планово-учетнии документацеца, материалашца, инструментащца, болх ритмично дIабахийтара мел эшачунца. Нагахьа санна декхараш толамца кхоачашдича бригадана шин тайпара премий хьожаю: ший ханнахьа балхаш чакхдахарахи, бурув тохача дIадодар лохдарахи, материалаш, бийдал кхоярахи. Балхий дикала мах бу «дикеи» «тIехдикеи» оценкаш а оттаеш.

Цунца цхьана ерригача премех 80 процент яр бригада коллективана хьожаю, хIаьта юхейиса 20 процент — производственни задани кхоа-чашъе гIо дaьча управлене инженерно-технически болхлошта, смежникашта.

Скважина хьалъе йолаяь цхьа шуи кхо бутти баьннаб, кхы а цхьа шуи 5 бутти ха я из йистеяккха йисар. Фуд цу юкъа карагIдаьннар? Ала деза толамаш дика да аьнна. Укх шера 5 марте 4502 метр лаьттагIа чудахад бурув, проектни кIоаргалга кхача йисараш 998 метр мара яц. Эггара халагIа йола метраш я йисараш, бакъда, цхьаккха шеко яц йиллача хана балхаш йистедарг хиларах. Цул совгIа бригадо бурув тохача дIадодар лохдарах, материалаш, бийдал кхомбеш дIаахийтарах вIаштIехьдаьннад 623 эзар сом кходе. Цу даькъе подрядни хьисапе къахьегарах 193 эзар сом.

Уж доккхий хьокхамаш да. Царга кхача таро хиннай балхага дIайохийташ йола ха 97.5 процентага дIатIакхоачаярах, къахьегама овсарле планал совгIа 21 процент лакхъярах. Духхьал буровой оборудованена лерттIа доалдарах кходаьд 51380 сом ахча.

Толамашка кхачара чIоагIа лоархIаме моттиг дIалоац коллектива юкъе яьржача социалистически яхьо. ХIара сменана юкъе лелаю яхь. Дуккхача хана денз хьалхарча моттиге йолаш хьайоагIа Жиделев Евгений керте латта смена. ХIара бетта задани 25 — 30 процент тIехкхоачашъю цо.

Коммунистически къахьегама коллектив ше йолга дизза бакъдеш къахьег бурув деттачо А.-К. Аушева, дизелисташа Н. Колданова, А. Тебоева, оператораша - коллектораша СССР Лакхехьарча Совета депутата М. Саутиевас, Н. Гошинас, кхычар.

Даьсса хабараши ца эша трафареташи цIенъяь дIа а яьха, таханарча дено дIадеххача тайпара производствана визза ше дIалуш хила гIерт А. Галаева бригадера хIаравар — кулгалхо а болхло а. Дукха ба интернациональни коллективе хьаьналча къахьегамца йIаьххача хана денз сий даьккха нах. «Таханарчул дикагIа — кхоана» яхача девизагIа къахьегаш ба уж берригаш а.

Массаза а доши гIулакхи цаI долаш хьаенай бригада, иштта хиннад, иштта хургда дIахо а. Вешта, кхыча тайпара хила йиш а яц, хIана аьлча, КПСС XXVII съезда сий дола цIи лелаеш я из бригада.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

IИЛМАН ЛОАРХIАМЕ ДЕКХАРАШ

Iилма-технически прогресс сихъеча СССР Iилмай Академе лоархIам айбар, мехка ерригача тохкама потенциалах кхы а дикагIа пайда нийбар — уж дешаш да 10 марте Москве болх бе йолаеннача Iилмай Академе шера йолча юкъарча собране сессе дувца оттадьраш.

Сесси хьаеллаш СССР АН президента Г. И. Марчука белгалдаьккхар, КПСС ЦК январски Пленуме, вай дегIакхувлар сихдеча, эргалонаш еча гIуланхе, советски общество кердайоаккхача Iилман лоархIама лакха мах баьлга, берригача Iилманхошта хьалхашка бехктокхаме декхараш оттадаьлга. Цо дIадех темпаши дунен боарамашка кхаччалца советски Iилман дерригача керттерча лостамий тохкама боарами лакхбар, Iилманхой къахьегамах практически хьаухулаш дар дукхагIа хулийталга. ХIаьта из да собране беррига доакъашхой, беррига советски Iилманхой кердача тайпара майрра, дикагIа, тешаме болх бе безалгах кхета беза яхилга.

Президента теркам тIаэзар шера Iилманхоша балха даьхача дикагIдолча хьокхамашта, иштта дийцар лоархIаметIдола Iилман лостамаш дегIакхувлача тенденцеех. Цо белгалдаьхар, Галлея яхача кометагахьа яь экспедици яхаш, лакхача овсарлеи вычислительни системай образецаш, тIеххьара керда лазераш хьаяр санна дола даьхен Iилма сийлахьдокиха карагIдаьннараш. Машиноведий, геологий, биохимикий тохкамашка дикка дукхагIа дIахьалхашка ахар белгалдаьннад.

Прогнозировани ярей фундаментальни Iилман тохкамашта дукхача хана лаьрхIа планировани ярей болх, аьлар президента, Iилма Академе эргалонаш яра балха юкъе, цун вузовски отрослевойи Iилманца дола бувзамаш эггара лоархIамегIа дола хIама санна лоархI оаха. Академе дIайолаенначa эргалонаша балха практически ерригa керттера оагIонаш чулоац: Iилман тохкамаш вIаштIехьдахар, планировани, координаци яр, кадрови политика, академически Iилман материально-технически информационнии Iалашо яр. Эргалоний керттера лостамаш вайна ховш да: Iилман балха кулгалдеча сов тIехьъяьккха йола централизаци дIаяккхар, демократически юхьигаш, гласность кIоаргъяр, Iилман коллективаша шоай балха хьокхамех бола бехктокхам лакхбар.

ДIадахача шера Iилма дегIаахара керттерча итогашта комментареш йир шоай докладашка СССР АН Президиума секцей председателаша, академе вице-президенташа Е. П. Велихова, Ю. А. Овчинникова, А. Л. Яншина, П. Н. Федосеева.

Iилмай Академе Президиума балхах отчет йир, Президиума керттерча Iилман секретара Г. К. Скрябина. Советски Iилма дегIаахара приоритетни лостамех лаьца доклад йир академе вице-президента В. А. Котельникова.

СССР Iилмай Академе юкъара собрани ший болх дIахохьош я. Iилманхоша кхаь дийнахьа шера баьча балха итогаш ергъя, тохкамий приоритетни лостамаш къоастадергда, Iилман-тохкама института устав, СССР АН отделенейи Академе Президиума секцейи хьакъехьара положени чIоагIъергъя, хIаьта иштта Академе устава тIа хувцамаш дергда. ТрадицегIа шера йолча сессе академе эггара лакхера совгIаташ — М. В. Ломоносова цIерагIа дошо медалаш дIалу.

Академе юкъарча собране балха дакъа лоацаш ба КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Е. К. Лигачев, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, КПСС ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, СССР Министрий Совета Председатела заместитель, СССР ГКНТ председатель Б. Л. Толстых.

(ТАСС).

Орбитера хоамаш

Полета управлене центр, 10 март. (ТАСС). Космонавташ Романенко Юрийи Лавейкин Александри «Мир» яхача пилотируеми комплекса борта тIа болх дIахо хьош ба.

Полета оттаьча программага хьежжа, «Прогресс-28» яха автоматически транспортни кема доассадеши кхы а керда оборудовани станце оттаеши я хIанз экипаж. Иштта, селхан космонавташа электропитане система кхы тIа оттаьй автоматика блокаш, хIаьта тахан — монтаж яь а яьккха, «Корунд» яхача космически материаловедени тахкара эксперименташ е лаьрхIа йолча технологически установкага хьожаргба.

9 марта мухь кхухьача кема двигательни установка новкъосталца «Мир» яхача комплекса орбитана коррекци яьй. Цун параметраш хIанз укх тайпара я:

— Лаьттан букъ тIара максимальни гаьнал — 386 километр;

— Лаьттан букъ тIара минимальни гаьнал — 355 километр;

— го баккхара ха — 91,7 минут;

— наклонени — 51,6 градус.

Орбитера еча докладехи телеметрически информаце хьагойтарехи нийса дIайода полет.

УнахцIенон могашали дика я Романенко Юреи Лавейкин Александрен.

БЕХКЕ БАРАШКАРА ДОАГIАР ХЬАДЕХ

Карарча шера цхьоалагIа квартал чакхъяьнна яла йоалл. Хьайбаш лелаеча коллективашта эггара халагIа йола ха я из. Хьалхарча кхаь бетта планаш толаме кхоачашъе низ дIакхаьчарашa цIенхаштта лард йолл бIарччача шера яраш тешшаме кхоачашъяра.

Карарча шера пачхаьалкхенга шуреи дулхи дохкара планаш низкъало я. Яле а уж кхоачашъе таронаш йолаш ба хьайбаш лeладераш. ДIадахача шера шин бетта даьча балхаща нийсдича укх шера цу юкъа районе тIолла кхоабача хIара Iаттагара яьккха шура 7 килограмм е 2,3 процент дукхагIа я. ХIаьта квартала планагIа йохка йоагIар 3400 тонн йолаш, шин бетта дIаеннай 2171 тонн. Соахка цу юкъа ехкачунца нийсйича из 25 тонн кIезигагIа я.

Хаттар отта тарлу хIара Iаттагара яьккха шура дукхагIа хилча пачхаьалкхенна дIаеннар кIезигагIа хIана хиннай, аьнна. Из хIама нийсденнад карарча шера бахача наха шоай доалахьа долча доахангара яьккхар дуккха кIезигагIа ехка хиларах.

Укх шера хIара Iаттагара шура дукхагIа йоаккх ЦIеча Эскара, Ленина, XIX партсъезда, XX партсъезда цIерагIча колхозий хьайбаш леладераша. Цар тешшаме лард еллай карарча шера шуреи дулхи дохкара планаш тIехкхоачашъяра.

Цхьабакъда, цига санна балхаш вIаштIехьдаьхадац района цхьадолча боахамашка. Шин бетта хIара кхоабача Iаттагара 266 килограмм мара шура яьккхаяц «Путь к коммунизму» яхача колхозе. Эсала къахьег «Победа» яхача колхоза хьайбаш леладераша а. Иштта, юкъера лаьрхIача дийнахьа 3,1 тонн мара шура йохкац цар, пачхаьалкхен план кхоачашъяра дIаяла йоагIар 5,3 тонн йолаш. 9,4 тонн [illegible] йохка йоагIача дийнахьа 7 тонн гаргга мара дIалац «Путь к коммунизму» яхача колхоза фермаша.

Цу шин боахама кулгалхоша, специалисташа зооветеринарни бокъонаша дIа ма деххара хьайбаш леладелга вIаштIехьдаьккхададаре из хIама нийслургдацар. Гуш да цхьоалагIча квартала планаш цар кхоачашъергйоацилга.

Лакхе цIераш яьхача а кхыча а боахамий хьайбаш леладераша хьинаре къахьегаш хиларах, шоай кхоачамехи таронехи бизза пайда эцара йоакхо ярах, шоай декхари бехктокхами кхетабеш балхаш лерттIа вIаштIехьдахарах бIарчча хьайицача района толаме кхоачашъергъя цхьоалагIча квартала шуреи дулхи пачхаьалкхенна дIадалара планаш.

Хьайбаш диза долаш Iангара дахара, шуреи дулхи дукхагIа даккхара района дукхагIдолча боахамашка доакъари мужи кийчбу цехаш болх беш я. ДикагIа дуаргдолча тайпара кийч а деш дIател гIожа доакъар. Грозненски района хьайбаш леладераша санна боккха пайда эц оаха чах а. Патока, концентраташ, микродобавкаш а техе кийчду из. Иштта хьайбаш кхоабилга вIаштIехьдаккхарах царгара хьайоаха продукташ алсамъювлаш йоагIа.

Пятилетка шоллагIча шера 5200 тонн дулх, шура — 16700, тха — 105 тонн, 1800 эзар фуъ пачхаьалкхенга дохка дезаш ба района хьайбаш леладераш. Таронехи кхоачамехи ма могга пайда а эцаш, Iилман практиканеи карагIдаьнна дика хIамаш шоай балха юкъе а кхувлаш хьинаре къахьега дезаш ба уж. ТIаккха мара кхоачашдулаpгдолаш дац уж декхараш.

Иштта эргалоний наькъаш а лехаш балхаш де тхо декхарийла даьд КПСС XXVII съездеи цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумийи решенеша. Духхьал дIаала деза пятилетка хьалхарча шера района хьайбаш леладераша эсалагIа къахьийга хилар.

Иштта, шура йохкара план кхоачашъянзар 97 процент мара. ДIаяла йоагIачул 706 тонн кIезигагIа дIаелар из «Путь к коммунизму» яхача колхозо, XX партсъезда цIерагIчо — 145, Кирова цIерагIча колхозо — 208 тонн. Из хIама нийслургдацар эргалонаш елга сихдара наькъаш лехара къахьегама коллективаш оарцагIъяьннаяларе.

Духхьал дIаала деза цхьабола кулгалхойи специалисташи шоай бехктокхами декхараши кхетадеш ца хилар, цар лерттIа доал ца делга. Из да балха хьалаш цхьатарра дале а цхьадолча боахамий продукташ йохкара планаш цар кхоачаш ца яр.

Уж кхоачамбоацараш белгал а доахаш дувцаш да колхозашка хулача отчетно-хоржамий собранешка. Бехке барашкара доагIар хьадех колхозхоша. Гучадоах эргалонаш яйтаргйола наькъаш. Теша лов цу мероприятеша наьха хьинар айдергхиларах, укх шера хьайбаш леладераша къаьстта дикагIа къахьегаргхиларах.

РАПО а боахамий а специалисташа фермай коллективай низаш тIадерзадаьд цамогаш хулаш хьайбаш тIера ца дувлийтара, шуреи дулхи дукхагIа доаккхилга Iалаш а деш, хьайбаш толаме Iангара дахара. Къаьстта боккха теркам тIабахийтаб оаха бригадни дезалийи подрядагIа хьайбаш леладерий балхаш вIаштIехьдахара, сага фактора лоархIам лакхбара.

Б. ХАШТЫРОВ,
Сунженски РАПО хьайбаш леладара йолча отдела начальник.

● Коммунистах дола дувцараш

КЪАХЬЕГАМЦА ДАЬККХА СИЙ

Дукха ха йоаццаш, укх lай нийсъелар из моттиг. Балха ди йистедоаллача хана цlаьхха ехар В. И. Ленина цlерагlча мехкдаьтта чакхдоахача завода 5-ча установкера центробежни насос. Из бахьан долаш болх хьабе йиш йоацаш бисар технологаш, цох боккха хьовзам а хилар царна. Бакъда, вохanзар кхоалагlча цеха гlулакх деш йолча ремонтни участка начальник В. Шумаков. Цу гlулакха хьожилга дийхар цо тlехлакха квалификаци, йоккха балха опыт йолча слесарага Устырханов Йоакъапага. Ше де дезачох хьакимца дага а ваьнна, авари дlаяккха дlаэттар вож. Шийна гlо дара вигар шийца цхьана бригаде болх беш вола Батырев Евгений. Из а лакха квалификаци йола говзанча вар. Бийсанна ха яххалца баьхкар уж еха насос тоаеш. Задани толаме кхоачашйир, лерттlа ший болх бе йолаелар установка коллектив. Дег тlара баркал аьлар технологаша шоаш дукха гоа ца дара.

Духхьашха хулаш яц Устырханов Йоакъапа балха тlа цу тайпара «йlайха» ситуацеш, ха а низ а ца кхобеш катехха гlулакх тоаде деза моттигаш. МассагIа хиннай уж цо укхаза къахьегача 16 шера. Сатийна, сабаре, аьсала хилара оамалаш йизза шийх йоахкаш волча болхлочо доккха ший сий даьккхад коллективе, нахаца дувца, царца тарвала, доагlар цlенхаштта хьадеха могаш вола саг ва Йоакъап. Цудухьа чlоагтlа лоархl из новкъосташа.

Цунна тешал деш цхьа масал доаладергда аз. Отчетно-хоржамий партийни собрани чакхйоаллача хана хьал а гlетта партбюро члена В. Шумакова предложени йир Устырханов Йоакъап № 7 йолча шоай цеха партийни организаце секретаралла хержача бакъахьа ва, аьнна. Цхьа бахьан доацаш дацар цо аьхар. Мичча бесса дале а, итт шера совгlа баламах балам а теха цунца цхьана къахьегаш, общественни декхараш кхоачашдеш хьоавоагlарех вар В. Шумаков. партбюро члений декхараш а цхьана кхоачашдора цар шинне, вlаши эша новкъостал а деш. Цудухьа цунна дика йовзар ший новкъоста толашагlа йола оамалаш, керттердар шийна тlадиллар боккхача бехктокхамца кхоачашдар а долаш. lема вацар И. Устырханов ший гlулакх талмастта кхоачашде, цун дог лаз производстверча дерригача хьалех, тешшаме новкъост ва. Массане а къоабалдеш хьаллаьпар В. Шумакова аьннар, кердача декхарашца дика лоархlавалар довш ловцаш даьхар коммунисташа.

Шийх наьха бенна тешам бакъбеш хьавоагlа хlанз Йоакъап. Ший балха декхарашца цхьана цхьаккха мело, гlалат ледарло шийгара ца йоалийташ кхоачашду цо партийни дараш а.

— Цlаьхха, цу тайпара хlама са вахаре нийслург ма дий аьнна, сона ца хеташ дар новкъосташа парторганизаце секретаралла со харжар, хlана аьлча вахара а юкъарна гlулакха а йоккха а йlаьхий а опыт йола новкъостий дукха ма бий соца цхьана къахьегачарна юкъе, — яхаш дувц И. Устырханова. — Хlаьта хержаче тlагlертта болх бе беза, хlана аьлча эргалонаш яра, керда кадраш хьалкхеяра парте дlаболабаьча наькъа тlа ма даьннадий вай. Хlаранегара, къаьстта коммунисташкара а дехаш, дерригa низаш, хьаькъал, хьинар оарцагlдоаккхилга дlадех цо. Укхаза хила йиш яц озабезамаш, местничество, сатийна вагlилга. Хувцамаш делга хlаране дlадоладе деза эггара хьалха шийгара, ший балха моттигера. Тlаккха тагlа хургда кхычаргара цlенхаштта хьадеха а.

Коллективо кхоачашде дезача керттерча, таханарча дийнахьа лоархlамегlарча декхарех да еча ремонтий дикал ма могга айяр. Цу деша йоккха терко ю И. Устырханов кeрте латтача партийни организаце. Дукха ха йоаццаш хиннача партсобране ладийгlар цеха начальника С. Гулумяна яьча отчетага. Собране гулбеннараша белгалдаьхар балха тlа нийсденна цхьадола кхоачамбоацараш, ювлийта ледарлонаш, уж дlадахара де дезачох, болхлой а ИТР а бехктокхам айбарах духхьала дийцар.

Цу собране гучадаьккхар тlеххьарча хана халкъа тlахьожама группа балха тlа нийсденна цlенхаштара кхоачамбоацараш. Оттаьча мероприятей план кхоачашъеш яцар, хан-ханнахьа чанхъяхацар рейдаш, тайп - тайпара проверкаш яцар. Хьал иштта оттарах цlенхаштта бехктокхаме эзар партийни бюрос группа председатель Г. Шевченко. Цунна выговор йир, гlулакхаш тоаделга хьалийхар, ха а йилла. Цох холуш пайда баьлар. Керда шу доладелча денз хьинаре болх бе болабеннаб халкъа дозорнеш.

Ше секретаралла хержачул тlехьагlа теркалдир И. Устырханова комсомольцаша коллектива гlулакхашка кlезига дакъа юкъекхухьилга, инициатива йоацаш уж болга, кагирхошта юкъе леррагlа кхетама болх ца белга. Ший гlончашца дага а ваьнна хьал тоадара чакхъяха еза мероприятеш белгалъяьхай цо.

Боккхача бехктокхамца доал ду цо ший боахлма, хlаьта из lалаьмаге чоалхане а ба, хlана аьлча, хадданза болх беш хила еза цун доалахьа йола центробежни насосаш. Цох тийша дукха да цехе, хlаьта лакха квалификаци хиларал совгlа творчески уйла еш а кхоачашде деза цо ший декхараш. Дагадоххарагlа ала деза бехктокхамеча заданех из лоархlа ца веш цхьа моттиг ца нийсъеннилга. Дукха я производствана юкъейоалаярах боккха пайда а луш, цо тийнна рацпредложенеш. Боккхача безамца, дега йlовхалца дувц цо ший хьалха хиннача хьехамчех, слесарни балха говзал караерзае шийна гlо даьча боккхагlболча новкъостех. Уж ба «дошо кулгаш» дола шоай гlулакха мастераш Е. Александров, Г. Гончаров, В. Шумаков, кхыбараш. Зехьа дайнадац цар хьийга къа, цхьа саг вац цехе тахан И. Устырхановца нийсвала могаш. Хlаьта хlанз-м из ше а хиннав гlорваьнна хьехамча. Цо тахан ший балха lомавеш ва дукха ха йоаццаш эскаре гlулакх даь а ваьнна, цlавена къона слесарь Ингашев Султан. Воккхий веш ва зlамсаг селлара дика говзанчас шийна хьехаш хиларах.

Халача хана тlанийцад Йоакъапа партийни вожак хилара дукъ, бакъда дог тийша хила мегаргда из ший декхарех доагтlача бесса лоархlалургхиларах. Хlаьта цу гlулакха цунна гlо де кийча болаш шортта новкъостий ба секретара гонахьа. Царна юкъе къаьстта белгала ба Кубяк Анатолий, Абушик Анатолий, Мнацанакян Борис, дукха кхыбараш.

Ткъаь итт шера совгlа вахаш ше яьккхача хана кlезига хlамаш карагlдаьннадац И. Устырхановна. Эггара лакхерча категоре слесарь хиннав цох, техникума тlеххьара курс толаме чакхйоаккхаш воал, «За трудовое отличие» яхача медалаца белгалбаькхаб цун къахьегам, йоккхача цеха парторганизаце секретарь ва, хlаьта керттера дар — ший хьаьналча къахьегамца а дерригача вахарца а цун низ дlакхаьчаб наха юкъе ший сий даккха.

З. АЮБОВ.

Къахьегама ресурсаш: мишта пайда эц царех

КХОАНЕ МА ЕХКА...

Гlалгlайче эггара къаьнача юртех цаl я Сурхотlе. Дагадоагlа гонахьа яьдача хьунаштеи аренаштеи цlеча партизаний топий таташ, моастагlчох латаш цар хьийкха бирса цlогlарч.

Хlанз Сурхотlа да хоза боахамаш, болх беш я 4 школа, 8 торгови точка, быта цlа. Юрта тlехьашка дада «Маяк» совхоза кхаш. Болх беш я укупорочни хlамаш ю завод. Уж я юрта бахача наха къахьега керттера моттигаш.

Бакъда, Сурхотlа къахьега йиш а ха а йолаш 2418 саг вах. «Маяк» совхозе 417 саг ва царех болх беш. Ахканеи гуйранеи замалахьа кхы а 180 саг везаш хул цу боахама. Укупорочни заводе болх беш ва 160 саг. Верригa а юртсовета територе тlа къахьегаш 761 саг ва. Уж ба вай лакхе йийцача совхоза, завода, баьцадаараш лоаттадеча хранилищай болхлой, хьехархой, продавецаш.

Тlаккха 413 саг Назранерча предприятешка къахьегаш ва. Къулбаседа - Хlирий АССР предприятешка болх беш 146 саг ва. Цlагlа хьожаш я дукха бераш дола 226 кхалсаг.

Кхы а йоккха цхьа группа я, 350 саг хиллал, Уж ба кхычахьа сезонни болхашка дlаухараш, Хlаьта вlалла деш хlама доацаш 470 саг ва юрта. Йоккха проблема я мехкарашта къахьега моттигаш lалашъяр. Маlача наха-м кхычахьа дlабаха а цаl дергда, вешта, мехкарий а кагий кхалнах а юрта де хlама ца хилча цlагlа багlа.

Юртсовета исполкоме соахка 26 июле вlашагlъеллай къахьегама ресурсех пайда эцарах йола комисси. Список оттаяр мара, кхы гуш хlама дац цо.

Нах балхашка боацаш лелаш хилча, экономически зе хилар совгlа, уж вай кхетам ца луш а бус. Къахьегама коллективаца, профсоюза, комсомола мугlарашка боаца кагий нах ба эггара дукхагlа зуламаш дераш, воча хlаман тlакхувраш. Царца лархlа мегаргба «шабашке» ухараш а. Хlана аьлча, цар къахьегаш йола моттигаш юрташта гаьна ухкача отделенешка хул. Цхьаккха режим, кхерамзлен техника ла долаш болх бу цар.

Шоаш бахача юрта хьаде хlама хилча ухаргбацар нах «шабашке». Тlаккха из гlулакх юртсовета а, къахьегама ресурсех пайда эцара вlашагlъеллача комиссе а вlаштlехьдаргдола хlама да. Бакъдар аьлча, цу хьакъехьа цхьадола гlулакхаш чакхдаьхад юртсовето. Масала, укх бlаьсти юрта хьаде лаьрхlад культура цlа. Юртсовето баьча соцамах гlишлон бригадаш кхычахьара йоалаергъяц. Юрта бахача нахах вlашагlйохкаргъя уж. Йолче, 50—60 саг укх шера «шабашке» ваха ца везаш цlагlа вусаргва.

Иштта шеръе лаьрхlад укупорочни завода производство а. Хlанз еш йолча продукцел совгlа, тара арахеца а лаьрхlад цига. Цу завода а эшаргба кхы тlа болхлой. Кхы а я юрта хьае лаьрхlа гlишлош. Эшаш я лорий амбулатори, тайп - тайпара мастерскеш гlишлон специальносташ йола нах дукха ба Сурхотlа. Кораергъя царна шоай юрта къахьега моттигаш.

Бакъда, беррига болх ца беш лела нах цу вай йийцача моттигашка дlанийслургбац. Цудухьа юхебисарий къаьстта уйла е еза юртсовето.

Из лоархlаме гlулакх чакхдаккхара укхаза тароаш я, аьнна хет сона. Йоккха таро еций дезала подряд, нагахьа из шерра дlайоаржайнча? Мел пайда баргбар «Маяк» совхоза а бахача наха а из лоархlаме гlулакх лерттlа юкъедоаладича.

Безам хилча юртсовета а къахьегама ресурсаех пайда эцара комиссе а вlаштlехьдаргдар городашкарча йоккхийча предприятей филналаш юрта вlашагlйохка, пlагlа багlача кхалнаха цар бе болх хилийта. Из царна лургболаш хlамаш тега предприятеш дукха хургъя. Бакъда, юртсовето из хьа ца дойя, кхычахьара тlавенача саго из вlаштlехьдоаккхаргдац. Хьалаха еза уж предприятеш а хьалаха беза надомникаш а.

Вай дувца гlулакхаш цхьан-шин дийнахьа дулургдолаш дац. Бакъда, хlанз санна кхоане а ехкаш, лакхерча инстанцеша lоаларга хьежаш уж багlе гlулакх хана-жерахьа метта доагlе тамаш я.

Ж. БОГАТЫРЕВ.

Техникаи технологеи кердадараш

ЭККХАМ ЛУВЦА БОАНГ

Украински ССР АН Е. Патона цlерагlча электросварка Института специалисташа хьаьнча эккхам лувцача оригинальни приборо (улавливатель) лакхду магистральни газопроводаш тешаме хулга.

Фуд цу изобретене маlан? Ховш ма дарра, дунен тlа массанахьа а тlехь - тlехьа дукхагlа йоагаеш а йоаккхаш а йола lалама газ йоккха диаметр йолча турбай трубопроводашка гlолла эзараш километраш гаьна дlаяхийта езаш хул. Газ дlайохийт дикка давлени а еш, из кхераме а да: цхьан турбах доккха доацаш сакхат доалле, кхоачам ба йlаьхха газопровод толхаяра. Иштта газ эккхар бахьан долаш Канаданеи Аляcканеи юкъерча доазон тlа 10 километр йlаьха турбаш лийлха моттиг хиннай.

Хlанзалца йолча хана хинна йовзаш йола устройстваш — боангаш — турбаш ца йохаяйтара кхоачам болаш яцар, цудухьа уж дlа ца яржаш йисар.

Дукха ха йоаццаш Киеверча Е. Патона цlерагlча электросварка Институтерча специалистий группас хьайир эккхам лувцара йола магистральни газопроводашта эша керда улавливатель а промышленни производствана йола цун технологи а.

— Из боанг газопровод ше а санна диаметр йола турба я, ах метр йlаьха а йолаш, — йоах проекта кулгалхочо УССР lилмай Академе академика Борис Медовара. — Газопроводах дlахотт из, газопровода дакъа санна хул из цхьа хlама эккхалца. Бакъда, эккхам хилча, из хьаяь металл ше къаьстта структура йолаш хиларах боанг дlоахала а йоацаш пхорагlа йох, из бахьан долаш газопровод дlоахала ятlачара юха а оз цо, кlезигагlа а йохийт.

Из керда хlама тохкаш хьежаб дуккхача мехкара специалисташ а. Царца цо болх беча хьожаш хилар итальянски фирмай викалаш. Уж цlаьхха нийсбеннабацар. Ховш ма дарра, Итале хьаю йоккха диаметр йола газопроводай турбаш. Средиземни форда пхон тlа гlолла йиллача газопроводаца Мароккора газ кхоач цунга.

Борис ДОРОФЕЕВ. (АПН).

Малгобенски района «Алханчуртский» совхоза тракторист ва Булгучев Осман. Цхьайтталагlча пятилетка шерашка доккхий толамаш доахаш балхаш даьча механизатора Къахьегама Сийлен III степена орден еннай.

Хlанз укх бlаьстан деношка шоай совхоза кхашка органически минеральни удобренеш ехкаш воал Булгучев. Цхьа ди дlадахийтац хьал халаттача механизатора ший балха норма 150 процент кхоачаш ца еш.

СУРТА ТlА: «Алханчуртский» совхоза механизатор Булгучев Осман.

С. АЛИХАНОВА сурт.

БОЛХ ДИКА БУ

Ачхой - Мартановски района «Агропромхимия» производственни объединене шоферашта юкъе яьржа хиннача яхье котало а йоаккхаш, ханал хьалха кхоачашйир водитела коммуниста Дацуев Доккас кdirectорча пятилетка хьалхарча шера задани.

Толашагlа волча шофера 10,2 эзар тонн халкъбоахама мухь дlабихьар соахка, е планал 4,2 эзар тонн дукхагlа.

Доккас хlанз цу предприяте болх бу ялх шу совгlа ха я. Геттара езаш ва ший професси. Халача балхах кхераш вац. Цун машин моллагlча хана гаражера араяккха йиш йолаш кийча хул. Новкъа еха хинна моттиг хиннаяц хlанзалца. Цул совгlа къонабарий хьехамча а ва из.

Дика дlадоладаьд Доккас пятилетка шоллагlа шу а. Хlанз, «Лермонтовский» совхоза хьайбаш леладерий хьашташ кхоачащдеш ва из. Фермашта барда хьатlакхухьаш болх бу. Ший бехках из ханнахьа хьатlа ца яхьаш а нийсдолийтац.

Иштта хьаьнала къахьегамхо ва цу предприятера механизатор Талхаев Солтамурад а. Кхашка органически удобренеш дlакхухьаш хиннарашта юкъе яьржача яхве котало яьккхар цо. Хьаьн а деш соахка 2500 условни гектар лаьтта кийчдир цо, план 1400 условни гектар йолаш. Болх дlаболабе массе хана кийча хул цун трактор. Хьалхашка оттадаь декхар сихеи тешамеи кхоачашду.

Дика да цун укх шерара балха хьокхамаш а. Цаl-ах бетта нийс бlаь тоннал совгlа органически удобренеш дlайихьай цо кхашка, ялх бlаь гектара тlа минеральни яраш а тайсай.

В. КУРБАНОВ.

КЕРТТЕРДАР— САГА ФАКТОР

Механизаци юкъе а йоалаеш хьалъяь латта керда корпус бlаргаяйча, сона хетаделар «Куларинский» совхоза кулгалхоша хьайбаш кхабара, леладара мел эша гlулакхаш лерттlа чакхдоахийташ хург ма дий аьнна.

Цига дlаоттаде лерхlаш дар кхыча областашкара йийца доаладаь племенной шинараш. Уж кlезига мара ца хиларах, царца цхьана дlаоттадир шоай lаьсех хьалкхедаьраш а. Иштта гlулакх нийсделча шоай балхах бlубенна хила безаш бар хьайбаш леладераш.

Цхьабакъда, цар уйлаш кхыча беса я, хlана аьлча, шинарашта хьалхашнарча хьаьшка духхьал цхьа ча мара, кхы доакъарах хlама дацар. Хьалхашкара когаш чу а даьха хьаьшка кхы тайпа доакъар лаха гlерташ, ча дlа-юха хьекхар шинараша.

— Меца да уж, — аьлар дежурне скотника А. Устарханова, — 185 бежана лаьрхlа селхан хьаденадар 1,5 тонн чаи хlаранева, цхьацца килограмм концентраташи. Тахан енай 400 килограмм йоли цхьа тракторни лафет чаи. Шинараш искусственни осеменени е еза ха хьатlакхаьча да. Зоотехнически бокъонаша дlа ма деххара гlулакхаш деш хилча геттара дика кхаба доагlар ераш.

Эсала кхабарах воча хьале да lаьсий а. Цхьан рационах кхоаб кхо бутт балансеи цхьан шерага дlакхоачаш ха йолен lаьсий. Царна дийнахьа тел аьлахи концентратехи цхьацца килограмм. Силос кlезига кийчъяьй совхозо. Цудухьа из наггахьа мара а лац.

Ше фу дергда ца ховш йиш еха ва цу № 2 йолча ферма бригадир Г. Дасаев. Доакъар кlезига кийчдаь хиларах геттара эсала кхоаб шинараш а lаьсий а.

Лазараш а деттадалийтад хьайбашта. Хlара шоллагlдола lаса чагаргаш яьнна да. Шоай совхоза ветеринарни специалистий низ дlа а ца кхаьча цу лазарах lаьсий дерзадара новкъостал дийхад республика lилма ветстанцера. Шоай ханнахьа совхоза специалисташа дарба даьдаларе из лазар иштта селла чlоагlа даржаргдацар.

Са къамаьл хилар lаьсий леладеча болхлошца. Гучадаьлар безаме доаца сурт. Царех цхьаккха саг вац дlадахача шера ше даьча балхий итогаш йовзаш. Шо-шоай групперча lаьсашта планагlа мел дозал lотlадеттадалийта деза укх деношка ховш а хlама дац царна. Кхыча беса аьлча, планаш кхоачашъер а ца ер а, социалистически яхье хьалхалаттар, дикагlа къахьегар мала ва ховш дац ферме.

Шоай фермерча lаьсий леладераша, доярказа, скотникаша деча балхий итогаш дlайовзийтара хlама деш бац воккхагlвола зоотехник А. Таипов а бригадир Г. Дасаев а.

— Тхоца дага а ца боалаш планаш чlоагlъю совхоза специалисташа, — йоах дукхача хана денз укхаза къахьегаш йолча доярка Имаева Айнас. — Иштта дlадахача шера мел шура яккха езаш да ханзар тхона шу доладенна кхо бутт баьнначул тlехьагlа мара. Бригадни подрядагlа къахьегаш да яхаш да тхо. Дале, тхона мел эшараш хилийта декхарийла бар совхоза кулгалхой. Из цар дац. Цул совгlа, хьалхагlа дукха болх барах алапена 16 процент надбавка телаш хиннаяле хlанз 10 процент мара телац. Цох дар къоастадергда оаха аьннадар специалисташа. Цул тlехьагlа диъ ди даьннад, хьаоалаш хlама дац.

Болхлошта спецбарзкъаш далара, шоай доалахьа долча хьайбашта доакъарца уж lалашбара ма йоагтlара йоакхо яьяц кулгалхоша.

Дояркаштеи lаьсий леладераштеи эша хийи чакхъяьккха шуреи йlоахъеш хинна яй бехаб. Из тоабе декхарийла вар электрик. Цхьабакъда, из йистебаккхара сухалбеш саг вац. Цудухьа дlайха хий а доацаш йисай ферма.

Сага фактора лоархlам лакхбара йоакхо ца ярах воча хьале нийсъеннай совхоза ферма. Цхьан хана хьалхалаттарий мугlарех хинна из хlанз районе тlехьаюсарех я. Дlадахача шера кхоачашъянзар цо шура яккхареи пачхаьалкхенга йохкареи планаш. Январь бетта хlара кхоабача lаттагара цига яьккхар дlадахача шера яьккхачунца нийсйича кlезигагlа я. Хlаьта дlадахача шера 14 дояркех йиъне мара шоай планаш кхоачашъяьяц. Эсала къахьег карарча шера а.

Кlезига да хlара бlаь lатта тlехьара хьакъоастадаь lаьсий. Осеменатора Х. Яхъяева беча балха тlахьожам лоаттабеш саг вац. Уйла яьяц цех хьал а яь, лаьрххlа кийчдеш доакъар дlадехкаргдола гlулакх вlаштlехьдаккхара. Укхаза ше долчча тайпара хьаьшка дlадехк из. Керда корпус хьалъярах доалаш дац гlулакх. Йоакхо е еза дикагlа дуаргдолча тайпара долаш дола доакъар дlадехкара а.

Хlана нийсденнад из гlулакх иштта? Хила дезаш дола доахан дац тха ферме, яхаш бехказвала гlерт бригадир. Дараштa лерттlа lунал дац цига. Гуш яц хьайбаш кхабара чlоагlъяь рационаш. Цар когаметта сога хьахьекхар дийнахьара доахан кхабара йола распоряженеш.

Цlе уголок боккха чlега а боаллаш дlакъайла латт. Сайрийна доахан деттача хана цига дlачуваха безам болаш саг вац. Чу шийла я. Пешк ягац. Социалистически яхьа экран яц.

М. ГАДАЕВ.

СЭВ: интеграце доазонаш

КАСПЕНА ЮХЕ: КЕРДАЧА БlАЬШЕРАРА МЕХКДАЬТТЕИ ГАЗИ

Хlара бетта дикагlа хьагуш я кердача йоккхача гlишлон СЭВ члений мехкий объект — Прикаспийски мехкдаьттеи гази йоаллача провинце контураш. Хьалха баьсса илла прикаспийски мохк карабeрзабеча советски нахаца дакъа лоацаш ба вежарашха долча социалистически мехкий болхлойи специалисташи. Гарггарча хана цу регионо Малхбузен Сибарегlенна нийсса — вlаши гlулакх леладеча социалистически мехкий халкъа боахаме эша маьхера минеральни бийдал— мехкдаьттеи гази доаттаергъя.

Прикаспе лаьттан ченашта lаламо камаьрша еннай XX бlаьшерен номер цаl йола бийдал — мехкдаьттеи гази. 30-ча шерашка а тlехьа lилманхоша дийцад цу региона тароних. Царех цаl хиннав мехкдаьттаи газеи советски lилма керттера академик И. М. Губкин. цо хьахьекхад укхазарча лаьттан ченашка цу бийдала дикка дукха ганзаш йолга.

КПСС XXVII съезд хиначул тlехьагlа из мохк сихбаь дегlакхувлилга шийтталагlча пятилетка эггара лоархlамегlа дола планови декхар а хинна дlаэттад. Тахан Прикаспе промыслай газовикаши мехкдаьттахойи къамаьлашкара масштабни халача гlулакхашка баьннаб кердача бlаьшера хьалхарча итт шерашка де лерхlар дага а кхоабаш.

Масал доаладеш Актюбински арера Жанажолски яха («Жанажол» казахски меттала «керда никъ яхилга да) Прикаспера цхьан мехкдаьтта доаллача моттига мара цlи йоаккхаргъяц аз. «Актюбинскнефть» яхача производственни объединене керттерча геолога Селиванов Бориса сона дийцар, таханарча дийнахьа даьча тохкамех 2005 шерага кхаччалца даккха мехкдаьтта укхаза доаллилгах.

1985 шера Актюбинска юххера, укхаза долчунга хьежача дукха доаца 1,5 миллион тонн мехкдаьтта даьккхад. Жанажоле лаьттагlара цун хьалхара тlадам баьккха сел дукха ха мичай. Дувца а эшац, прогресс сихъеча хана ма-йоагтlара я темпаш!

1986 шера аьхки даьча тохкамий запасашка диллача «Керда никъ» яхача промысла шийтталагlа пятилетка чакхйоалаш тахан санна 1,5 миллион тонн денна а ца lеш, 4,5 миллион тонн мехкдаьтта лургда. Хlаьта XXI бlаьшера хьалхарча пятилетке мехкдаьтта даккхара боарам дуккхаза лакхлургба. Таханарча денгара кхоанарча денга а хьожаш оттаяь планаш я уж. Цхьабакъда, прикаспийски лаьттан ченаш тохкараш цу шерашка кулгаш вlашка а дехка багlа лерхlаш бац. Селиванова ма аллара, Актюбински областера геологически объединени, керда мехкдаьтта запасаш кийчъеш я, 1990 шу дlадаьлча гlулакх къаьстта сиха дегlадоагlаргда.

...Сона хьалхашка я шин континента доазув къаста моттиг: Урал яхача додача хина аьтта оагlорахьарча берда тlа Уральск яха город кхоачалуча латтача обелиско Европаи Азенеи юкъера доазув къоастаду. Хина тlа гlолла тиллача тlийх тlехваьлча, Азе кхоач. Никъ бода малхбоалехьа цхьан хана lана даpзаш а дlайхача ахкан йокъало а йицъяь хиннача Аксай яхача поселкагахьа. Хlанз цига Прикаспе эггара дукхагlа газоконденсат йоалла Карачаганакски яха моттиг кийчъеш я.

Дукха ха йоаццаш Аксае вlашагlъеллача «Казахгазпром» яхача производственни объединене керттера инженер Казаков Валерий массехк шу хьалха Оренбургера вера укхаза балха.

— Со теш а волаш Карачаганаке 1979 шера аьхки болх бе йолаялийтар хьалхара промышленни скважина, хlанз № 10 йола из цига цlи хеза я, — дагаух Валерена. — Цун бурув тохаш яр, из болх бар бахьан долаш Ленина орден енна волча Жарлыгасов Андрея бригада. Из КПСС XXVII съезда делегат хилар. Буровой мастера карагlдаьнначох аз дувц хьалхарча скважина бурув тохаш ерригача коллектива цига баь болх хьахьокхар духьа. Карачаганакерча лаьттан тlоаний давлени 600 атмосферал лакхагlа я, хlаьта из оренбургскичул шозза кlоаргагlа я. Вешта аьлча из 4000 эзар метр лаьттах йоалл, дукхагlдола тlоанаш тух доаллаш а долаш. Цу шин факторо бурувдеттарашта дукха тайптайпара халонаш духьала йоах.

Хlаьта а цхьа-шин дош ала безам ба са Прикасперча балха халача оамалех лаьца. Хlана аьлча укхазара яраш мо духьаленаш хlанззалца дунен тlа цхьаннахьа хиннаяц. Царга хьежна хьалхарча хана укхаза кийча технически решенеш, хьалха балха юкъекхийла технологи яцар. Бакъда яр, цхьайолча аномалех укхазарчоа тарра газ йола оренбургски опыт. Цхьабакъда, практико сихха хьахьекхар оренбургски газа юхе прикаспийски яр йоаккхаш дуккха халагlа долга.

Вай лакхе дийцар прикаспийски мехкдаьттаи газан нийсса дунен тlа кхы мехкдаьттеи гази йоацилгах да. Бахьан тlоанашка йоаккха аномальни давлени хиларах лаьтта lац. Масала, Карачаганакски газаца дукха агрессивни, кхыча дешашца аьлча кхераме хlамаш я — ялх процентага кхоачаш сероводороди углекисли гази, кхо процент совгlа парафин. Хlаьта тенгизски мехкдаьттах кхы а дукхагlа — 20 процентага кхоачаш сероводород йоалл. Цу тайпара токсични эккхар кхерам болчен вlашагlъийначен хlамай фонтан нагахьа санна, тешшаме трубопроводашка дlалочкъа ца йича хатар хила тарлу.

Цхьаькха цхьа масал доаладергда аз прикаспийски бийдал йоаккхаш лакха говзал йолча специалистий балха тlа нийслуча ший тайпарча духьаленах, лаьца Газ бухъювлачара скважинагlа гlолла чакхйоалача юкъа чlоагтlа шеллу, из бахьан долаш турбашта чухьа дукха парафин юс, цу хана ерригача система болх халача хьале боалл. Из хlама хургдоацаш юкъера дlадаккхара лаьрхlа массехк предложени еннаяр.

— Царех эггара цхьалхане а практически пайда луш а яр тха цхьан болхлочо енна предложени, — дагаух Аксаерча керттерча инженера Казаков Валерена. — Цун керттерча маlанга диллача турбашта хир дола поршень оттаде дезар, хlаьта газаца цхьана давленегlа хьалдоагlача цо турбашта чура парафинови гlоа дlайоаккхаргйолаш. Из технологи оаха толамца балха юкъекхувла массехк шу да.

Моттигерча конденсата турбаш мукхъюийташ хилар а лоархlамеча проблемагlа цаl а хинна дlаэттай. Скважинашта эксплуатаци яра кхерамзлен гlулакхий ерригa комплекс lалашъергйола дерригa тохкамаш вlашагlтохарца дувзаденна да — трубопроводашта эш лаьрхlа дола керда болат, из лоаладара къаьстта йола методика, шолха чlоагlал хургйолаш турбай пенаш сомдар. Турбашка гlолла газ хьайолаялалехьа уж вlашагlкхеттача моттигашка ультразвукаца а рентгенаца а хьож, тlаккха аргlагlа гидравлически тохкам бу 555 атмосфера давленех турбашка коачал чу а хийце, хlаьта из конденсата балха давленел дикка тlехь я. Укхаза лаьрххlа йола лаборатори я промыслай доазон тlа газа концентраци хила йоагlача нормал — фе кубически метраца 0,008 миллиграммал лакха ца ялийтарга хьожаш.

Хlанз Карачаганакски газ йоаллача моттигера шера 3 миллиард кубически метр гази 2 миллион тонн конденсати йоаккх. Е пятилетка чакхйоалаш уж цифраш кlезигагlа яле а диазза лакхъяла езаш я. Цу доазошка кхоачаш хьалъе еза йоккха промыслови база, газовикашта лаьрхlа керда нах бахеи вахтовии поселкаш, наькъаш, больницаш, берий бешамаш вешта аьлча, оалаш ма хиллара «региона социально-бытови инфраструктура».

Юрий ШПАКОВ, АПН корреспондент. Уральск—Актюбинск.

Эргалонаш яреи дегIаахар сихдареи наькъагIа

БIУБЕННА ДА

Тха управлене дика къахьийгад укх шера дIабахача шин бетта. 72 эзар сома маьха заданел совгIа гIишлон - монтажни балхаш даьд. Къахьегама овсарле планал совгIа лакхъеннай 2,1 процент.

Уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад хIара саго шийна хьалхашка латтача декхарий лоархIам ма барра кхетабеш хиларах. Масала Хапаев Лема керте латтача Наурски прорабства участко дIабахача шин бетта шоай низаща гIишлон-монтажни балхаш дара план 105,2 процент кхоачашъяьй. ХIаьта квартирашка газ чуйиллара план 107,4 процент. Иштта, дика лоархIайир А. Кадырханова кулгалду участка коллектив а.

Ховш да толамаш доахалга нахах тийша долга. Цудухьа боккха теркам тIабохийт оаха сага фактора лоархIам лакхбара. Укх тIеххьарча шин шера болхлой хьашташ кхоачашдара дукхагIа теркам тIабахийтаб. Духхьал цу юкъа 50 совгIа волча тхоай болхлочоа квартираш еннай оаха. Тахан - кхоана яхар санна цхьаькха 70 квартира йола цIа да йистедаргдолаш. ТIаккха СМУ къахьегача 87 процент болча наха квартираш енна доал тхо. Берий бешамашца Iалашдаь да деррига а деша даха ха йоаца бераш. Даьшта-ноаношта болча аьттонна Гудермесски райпо кулгалхошца барт а баь, хIара ди юккъа цхьацца автолавка ухийт управлене чуйоагIача участке къахьегача наха кхачани промышленнии товараш лоаттадара. Цо чIоагIа аттача боах нах, хIана аьлча, балха ди йистедаьлча шоашта эша продукташ эца гаьнна дIа-юха аха безац цар.

Иштта шоай йоанхо ярах кхы а дикагIа къахьега безам боагIа наьха. Тахан са цIераш яха безам бар хьинари низи ца кхобеш эргалонаш еча шоашкара доаггIаш дола дакъа юкъедахьа гIерташ къахьегача болхлой. Царех ва слесарь Г. Петров, сварщикаш А. Ноур, Молчанов, Х. Худаев, кхыбараш. Ерригача управлене къахьегача нахах 80 процент бараш «Коммунистически къахьегама ударник» яха сийдола цIи лелаеш ба.

Духхьал дIадахача шера тха управленена тIабена цIена пайда 30 эзар сом ба.

Тахан, пятилетка шоллагIча шера хьалхарча шин бетта итогаш еча хана оаха дукхагIа теркам тIабохийт диннза дисараш та. Даьчунга юхахьежача дика кхетаду карагIдаьннарех кхоачамбаь Iе йиш йоацилга, дIахо йодача хана де дезаш хьалхашка латтараш кхы а чоалханегIа декхараш долга.

МалагIаш да оаха юкъах дувлийта лоархIаме дешаш? Уж къайла ца в кхухьаш мадарра дIааргда аз. Царех да эргалонаш яра хьалашка балха дийнача опыта хьалхалаттача дикача производственникашта карагIдаьннараш шерра пропаганда еш, массанена а ца довзийталга, йоагIаш йола критика, самокритика кIезига хилар. ХIаьта тахан бакъдар нийса дIааргдола, наьха букъа тIехьашка лечкъаргбоаца нах ба вайна эшараш. Цох лаьца дика аьннад КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева. «...Критика лаьгIъяр —дIахьалхашкахьа ухилга юхасоцадар, эргалонаш яра зе дар. ХIанз из хургдолаш дац! Пленумо из хаьдда дIа а кхайкадир». Бакъдар, мелла къахьа из дале а юхьдуххьал дIаала деза яхилга да из.

Цхьаькха кхоачамбоацар а да тхо долча нийслуш. Вешта из-м духхьал тхо долча хинна а Iац. Къьнара толамаш хьалхатетташ, со лакхале яьккха ма ваьннавий, са цIи хIанз массанахьа дIахеза ма яьннайий аьле сатем беш хул цхьаволa кулгалхо. Цар болх во бой а «хьалхара моттигаш» дIа ца хеца гIерташ хул уж нах. Радиос, кепайоазоно а цар цхьан хана даьхача толамех дувц йIаьххача хана. ХIаьта цар «хьалхле» ца даьр даьд яхаш приписакаш ярца ювзаенна я. Хоза къамаьлаш цIендаь дIадаха дезилга хьеххар КПСС ЦК январски Пленумо.

Дукха предприятей балха тIа гучадаьннад балха керда форма — хозрасчет юкъейоалаелга производствана а наха а боккха пайда боалаш долга. Эргалонаш елга сихдара болча наькъа тIа даьнна вай долхача хана цу кердача балха форма лоархIам шозза лакхлу. Иштта доккха маIан долаш хIама да хьехамчал доаржадар а. Цу шин гIулакха дукхагIа теркам тIаухийт управлене укх тIеххьарча хана.

Оаха тIайийцача социалистически декхарех шийтталагIча пятилетка шин шера план Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача денга кхоачашъергья аьнна белгалдаьккхад. ХIаьта из иштта хург а да, хIана аьлча, тхоай низах бIубенна да тхо.

Х. УМАЕВ,
«Чечнигтазстрой» треста специализированни СМУ начальник.

Сийлахь-боккха Октябри Нохч-ГIалгIайчеи

СОХIИПА ТIЕХХЬАРА ДОВ

Гаргахоачаш латт Октябрьски революци хинна 70 шу дизарца дувзаденна цIей. Дерригача дунен, массе а халкъий вахар хувцаденнад цу дийнахьа. Адамий историех цхьаккха хIама дац Октябрца нийслургдолаш. Цудухьа деза да из цIей дунен тIа мел болча къахьегамхошта.

ХIанз каст-кастгагIа дагаух вайна Советий Iаьдал хьаоттача деношка шоай синош кхо ца деш лийта ахархой, болхлой, кIайча инаралий тIема говзал йохаяь партизаний командираш.

ЦIеча партизана дезала юкъе, хьалхийнав Хашагульгов Мухажир. Цун да Мухьмад Къулбаседа - Кавказе революци лораьчарех ва. Каст-кастта хозар Мухажира шоай цIагIа гулбеннача цIеча партизанаша дувца къамаьл. Ер я граждански тIемах йола цхьа эпизод.

Хала ха яр 1920-ча шера Тийрка йисте дадача мехкашта тIаенар. Владикавказ дIалаьцаяр кIайча инаралий Шкуро а Мамонтова а бIухоша. Къулбехьен Россе Чрезвычайни комиссар Серго Орджоникидзе ГIалгIайчен лоамашка вар. Цига яр цун штаб а, цигара дора по партизаний отрядашта, юрташкарча подпольни организацешта кулгал. Деникинцаш дукха гIийртар Серго лаца, бакъда цIеча партизанаша тешаме къайлар лоамашка чудоагIа наькъаш. Массе моттигашка латтар дозораш.

Шин кIира цу тайпарча дозоре а лаьтта, бийсана хувца а венна Мочкъий-Юрта цIавера Мухьмад. Iуйрийна цунца хинна новкъостий шошоай юрташка дIа-хьа бахар. Хьаьший накъа а баьха, юрта гIолла хьавоагIар Мухьмад духьалбоагIа шийи даьвешии воI СохIипи лоалахо Мажити цунна бIаргавайнача хана. Шиннега а герз дар. «Фу леладу - хьогI акхар, сел сецца арабаьнна?» — уйла йора Мухьмада.

СохIип гIадвахар Мухьмад шийна вайзача. Тайп - тайпара хаттараш де волавелар из Мухьмадага.

— Сабар, сабар, — велавелар Мухьмад, — лоалахочунга йистхилийта со. Массехк шера вай ца гуш да, аьнна моттарг ма дий укханна.

Мажитага кулг делар Мухьмада.

— Фу леладу оаш? Сенга долх шо герз а бе доаллаш?

— Бийсана Владикавказера подпольщикаша хоам баьб кIайбараш тахан Iуйрийна вай юрта чубоагIаргба, аьнна. Мочкъий-Юрт йоагаерг-йолаш а я, тIаккха дIахо лоам чу Iаьржакинез хьалаца гIоргболаш а ба. Иштта да-кх цар лаьрхIар. ХIаьта тхо хIанз ГIалмел дехьа Баркинхой гIовттабе долх, — аьлар Мажита.

— Воле, тхоца, — аьнна вешний балам хьалаьцар СохIипа.

— СохIип, ер вугаргвац вай, — йистхилар Мажит. — СалаIа дезаш, кIаьдвенна хургва Мухьмад. Хаций хьона ер мичахьа хиннав? Харцахьа баь хоам хила мег ер-м.

— Из фу къамаьл да, — аьлар Мухьмада, — воагIаргва даьра со-м. Бакъда, тIера хIамаш хувца езаш ва со. Сел бIеха волаш лаьтто а Iочу ца эца мег со, велакъежар из.

— Аз дош лу тахан хьона хIама дергдоацилгах, — аьнна СохIип велавелар. — Сона юхе хьо хилча пхо кхетаргбац хьона.

ЦIаьхха велар дIадаьккхар СохIипа.

— Вайга хоам баьраша-м тешаме нах ба. Доле, ха ма йоае вай!

ГIалмена дехьабаьлча, Баркинхой бахача хуторе кхаьчар уж. Цига Мусий Алхаста коа а баьнна, из гIоттавир цар. Хьаьшаша дена гIулакх дIадайзача Алхаста сиха оарцагIбаьхар шийи гаргара а лоалахара а нах.

Шишша - кхоккха саг а гуллуш, Владикавказера хьабоагIача новкъа баьлар партизанаш. Цига чуэцанза йолча хьажкIашта юкъе лаьрхIад цар моастагIчоа духьале е. Низ дукха бацар партизаний. Цудухьа дехьен сехьен ядача юрташкара гIо деха нах бахийтар цар.

Дукха ха ялалехьа городера хьайоагIа кIайбарий колонна зийра кIийлен багIараша. КIайбарий разведка а хоаелар партизанашта. Колонна дIа-хьа яьржар. Герз кийч а даь тIаболабелар кIайбараш. Деникинцаш гарга гIертар. ТIаккха детта доладелар партизаний герз. КIайбарий атака соцайир.

Дехьара а сехьара а топаш етташ цхьа юкъ яьлар. Цхьаккха а новкъостал дацар партизанашта хьакхоачаш. Деникинцашта хацар партизанаш кIезига болга. Уж цIаьхха хьал а гIайтта тIабайдда баларе, царна де хIама долаш бацар партизанаш. Юрташкара новкъостал вIалла хьакхаьча доалаш дацар.

Партизанашта юкъе эттара вокхагIа волча Хьадажкъас аьлар СохIипага:

— Хьо акхарна юкъе эIамагIа а кадайгIа а ва, воле, гIо де боагIараш сихбе.

СохIип чехка хьажкIашта юкъе къайлаваьлар. Кхы а цхьа сахьат даьлар дIа-хьа топаш етташ. Партизанашкара патронаш кхоачалуш латтар. Кхы юха ца воагIаш вайра СохIип а. ТIаккха геттара а халача даьлар партизаний гIулакхаш. Цу ханна тIехьашкара текхаш тIавера цхьа эIамига саг.

— Сихха хьатIехьашка довла йоах шугаI — аьлар цо.

Приказ дIахезача шишшакхоккха тIехьашкахьа бувла баьлар партизанаш. Цхьа массехк гIа баьккхача хьажкIашта юкъе улла СохIип бIаргавайра Мухьмада. Гаьна ваьнна хиннавацар СохIип. Букъах кхийтта хиннабар цунна гIетта боагIа пхо. Веший дакъа мархIаделар Мухьмада. Цунна новкъостал дир Хьадажкъас а Мажита а. КIайбарий топа таташ гаргакхоачаш латтар. ЦIаьхха Мухьмада новкъосташта хезар «Вурро!» аьнна даьнна цIогIа. Акхарна юхе гIолла тIехьанийкхар партизаний дошлой отряд. ТIоа сегаш санна къегар цар бе доахка товраш. Ткъамаш санна дIаухар ферташ.

КIайбараш кегабелар, Владикавказ йолча оагIорахьа дIабайдар. Городе кхачалца царна тIехьара балайзар партизанаш.

СохIипа дакъа дахьаш Мухьмад юрта ваьлча, Эке коа нах гуллуш латтар. ДIахезадар массанена а СохIип вийнналга. Шийи цаI мара воацача виIий дакъана кIирвенна бIарахьежаш латтар Эки. Цунна тIехьашка латтар эIамагIа вола воша Мейраш. Зама хала а бирса а йолга кхетадора боккхийча наха. Бакъда, уж шекбацар шоай къонгаша лелабу никъ нийсса болгах а мискача наха бокъо енна Советий Iаьдала гIулакх котдаргхиларах а.

Шу далалехьа юрта чулийлхача кIайбараша топаш тохаргъя Экийна а Мейраша а...

М. ХАШАГУЛЬГОВ,
пенсионер.

ПИСЬМОШ

Патриоташ-интернационалисташ кхебеш

Даьхенцара безам чIоагIбара

№ 2 йолча СГПТУ коллектив доккхал деш я училищо шийи выпускника Советски Союза Турпала Н. Демина цIи лелаярах. Тхоай керда хьайийцача дешархошта оаха дувц цунах, кхыча Сийлахь-боккхача Даймехка тIема доакъашхой хиннача училища выпускникех лаьца, Иштта турпала Дошо Седкъа бенна тхо долча дийшарех ва Н. Алексеев. Даьхе майрра лораьяча шоай дай, даьдай сийду хIанзарча ноахалено, царгара хьаIомаю патриотизм; цар сий дIахо хьо.

Цхьа масал доаладергда аз. Афганистана Демократически Республика моастагIашта духьала лоаттабеча къовсаме доккха денал гойтарах ЦIеча Байракха орден елар (венначул тIехьагIа) тха дешархо хиннача Нажаев Тимура. Тха итташ выпускникаша тешшамеи дикеи гIулакх ду хIанз Советски Эскаре. ЧIоагIа хоза хет тхона селханарча дешархоша шоай тIема декхар тешшаме кхоачащдеш хиларах тешал деш дола хоамаш хьайиде.

Тахан училище долаш да лерттIа вIаштIехь а даьха, кагирхошта хьалкара тIема кийчо яра, физически уж чIоагIбара мел эша хьалаш. Тха я дерригача технически средствацца Iалашъяь кабинет. Таро я строевой кийчон, спорта тIема-прикладной тайпаш Iомадара ванятеш чакхъяха.

ЛаьрххIача урокашка баь а Iац тIема-патриотически кхетам балара болх. Оаха политико-кхетама балха заместителаца А. Клочковаци физрукаца В. Гладилинаци цхьана чакхбоах из лоархIаме болх. Патриотизми интернационализми дешархой дегашка чуйижийтара боккха болх бу исторе преподавателa Е. Казакинас, обществоведене — З. Свинцовас. Дукха новкъостал ду тхона тIема ветеранаша. Цар безаме дакъалоац - дешархошца деча вIашагIкхетарашка, цига дувц Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа советски халкъо гайтача деналах.

Дешархошта кхетам балара балха тIа мах баь варгвац тIема сийлен моттигашка гIолла еча экскурсех. «Орленок» яхача тIема-спортивни ловзарашка дакъа лацара, «Даим йоага цIи» яха мемориала № 1 йолча посте вахта дIакхахьара, Дагадохарах аьлча, соахка нарауле латташ тIехдика гIулакх дIадахьарах турпал - город Киеве вахийтар тха шиъ дешархо, Советски Эскареи ТIема-Форда Флотеи ди дездеча хана тха училища дешархой группа Кавказ моастагIах лораеш тIом лаьттача моттигашка хьожаш Къулбаседа-ХIирий республике баха хилар.

Ала деза ,училища берригача а кагийча нахеи мехкарашеи боккха теркам тIабохийташ леладу тIема гIулакх Iомаделга, цу даьккъе дика теоретически практически знанеш хьахьокхилга. Царех ба Радченко Иван, Ваталов Сулейман, Яшаркаев Саид.

ХIанз чакхйоалаш латт оборонно-массови балха месячник. Тха училища дешархоша хьинаре дакъа лоац цу мероприятешка. ХIаьта уж чакхйоалача хана «Живарий, кагий нахI» яха сайре ергья оаха.

Дешархошта Даьхенцара безам кхы а чIоагIбар, эскаран флотан дийша, унахцIена бола кагий нах кийчбар лоархI оаха тхоай тIема-патриотически балха тIа керттера декхар.

А. АВИЛКИН,
№ 2 йолча СГПТУ военрук.

№ 2 йолча аптека рецептурно - производственни отдела заведующе заместитель Н. Арефьева коллективе эггара йоккхагIа опыт йола болхло я. 28 шу да цо укх системе къахьега. Цу юкъа Нелли Константиновнас кIоаргга караерзаьй шийи професси. Балха йоккхача опыто, шийи гIулакх творчески леладаро новкъостал ду цунна хьалхашка увтта декхараш цахаддаш тешшамеи диззаи кхоачашде. Цудухьа Iилман ларда тIа къахьегам вIаштIехьбаккхара йола группа вIашагIъеллача хана цун председатель массане а цхьатарра хержар Н. Арефьева. Шийи кIоаргга знанеш, профессиональни говзал къоначарна дIаялар — из лоархI хIанз къахьегама ветерана шийи керттера декхар.

СУРТА ТIА: Н. К. Арефьева.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Новкъостал дех

ЙОКЪАЛ ЛАТТАЧА ХАНА А ХОТТА БА

...Язду шуга город Назране Заводской микрорайоне бахача наха. Геттара вахар готтдаьд тха гонахьа латтача хотто. Вераш берий беша дугача хана доккха Iазап да оаха увзар. Иштта хала бала ба трикотажни фабрика а «Электроинструмент» завода а болхлой бахача общежитешка кхоачар а. ХIара шера 8—9 бетта дIабоалаш бац, гонашка кхоача хотт. Дукха хIама дац оаха дехар: эIамига наькъа такилг даккхийта тхона дIай-хьай ваха моттиг хургйолаш. Тха кулгалхой сагота бац тха балашта. Вешта аьлча уж-м сенна сагота хила беза, царга-м Iаьдала хьаенна машинаш ма йий гIаш лела ца безаш. Тха бераш а тхо а да-кх кIалдисараш.

Оаха дех шугара тха хьал тохкаргдолаш саг вайтар а шоашта дулуш дола новкъостал дар а.

МЕРЖОЕВА, БОГАТЫРЕВА, МУТАЛИЕВА, ИМАГОЖЕВА, САГОВА, ТОЧИЕВА, МАРЗИЕВА.

РЕДАКЦЕГАРА: Ер письмо дешар ловра тхона райисполкома а горисполкома а кулгалхоша. Цу тIа язъю факташ думаккхаза тха газета оагIонашка йийца я. Цудухьа корреспондент ваха везаш а уж тахка езаш а яц редакци. Дика ховш да Назранера улицаш воча хьал тIа я.

МоллагIча вайнаьха цIагIа къаьстта цхьа цIа хул кийчдаь латташ, хьаьшана лаьрхIа. Иштта городашка а юрташка а цхьа-ши улица хул масса хана хоза тоаяь. Вайна новкъа дале а, цу тайпара миIинг цхьаннахьа а яц Назране. № 4 йолча юкъерча школана халла мара тIакхоачалга дац. КIеззига йоачаи эттача ерригa а хотта хиле дIаотт Московски улица, автовокзала гонахьара моттиг, № 3 йолча юкъерча школагахьа боъа никъ. Переездагахьара «Электроинструмент» завод йолча дIабода никъ хоттах биза хиларал совгIа, кхераме а ба.

ЛоархIаме гIулакх

«Солнечный» совхоза новкъостал а деш бархI шу хьалха дешархой производственни бригада вIашагIъеллар тха школе. Цунна хьакъоастадир лаьтта, юртбоахама культураш кхеяра кхы мел эшар: удобренеш, техника, ги, и. кх. дI. ПодрядагIа болх бергболаш договор а оттадир совхозаца. Баьцадаараш кхедеш совхозе болх беча шоай даьштеи ноаноштеи хьалхашка цIийбала безаргбоацаш къахьега гIертар дешархой. Цхьабакъда, юххьанца хало дар. ХIана аьлча, баьцадаараш кхедара опыт яцар. Къоначарна новкъостал дир боккхагIчар. Ди далацар бераш та ца ховр Iомаде толашагIа болча специалистех, кулгалхоех баьцадаараш леладерех, цаI ца воагIаш.

Цох доккха беркат даьлар. Ханал ах шу хьалха кхоачашйира баьцадаараш кхидара совхозо бригадана цхьайтталагIча пятилетке енна задани. Оаха даьхача толамий лакха мах а беш, ВЛКСМ обкома премих елар бригадана, СССР ВДНХ дакъа лоацаш хилар.

Дика дIайолаьй тха бригада карара пятилетка а. 7114 сома цIена пайда а беш тIеххоачашйир моша горошек, ялат, помидораш, нарсаш кхеяра планаш.

Школа чакхъяьккхачул тIехьагIа совхозе болх бе хIара шера дукха нах соц. Уж берригаш а баьцадаараш кхедара, техника лелаяра Iомабе ца безаш а хул.

ХIанз цу боахаме толаме къахьегаш ба тха дешархой бригаде хинна, хIаьта хIанз бригадираш бола РСФСР Лакхехьарча совета депутат коммунист Магомедова Сацита, коммунист Басханов Адам, бригадирий гIончаш бола коммунист Цабаева Сацита, КПСС членала кандидат Цабаева Хелисат, дукха кхыбараш.

Иштта йоккхий традицеш йолаш я тха производственни бригада. Шийи техничесни база я цун. Юртбоахама техника лелае дешархой Iомабара болх беш модель а йолаш, дика кабинет я. Цунна кулгалдеш ва йIаьхкхача юкъа «Солнечный» совхозе механизаторалла болх баь, йоккха опыт йола Дамаев Хьажа.

Юртбоахама культураща доал миша де хьехаш хIара кIира совхоза цхьацца специалист а хул тхо долча хIанз а.

Укх шера леладе 30 гектар лаьтта деннад тхона. Цига кхеергья моша горошек, помидораш, нарсаш. Дика дегIадоагIаш латт гурахьа итт гектара тIа дIадийна ка бола ялат.

«Солнечный» совхоза коллективо санна, юртбоахама культураш кхеяра карарча пятилетка шин шера план Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузаш кхоачашъе дош деннад оаха а. БIаьстан кхашкара балхаш дIадоладара деррига кийча да тха.

С. ИСМАИЛОВ,
ГIойтарча шоллагIча юкъарча школа хьехархо, дешархой производственни бригада кулгалхо.

ДИЦДАЛА БОКЪО ЙОАЦАР

Соахка декабрь бетта «Сердало» газета кепатехар «Човнаш» яха материал. Статья авторга а редакцега а дукха письмош яздаьд наха. Тахан царех цхьадараш оаха шоана довзийтаргда.

КУЛГАЛХОЙ ДЕКХАР

...Хала хIама да ГандаровгIар дезала тIаэттар. МоллагIа а кхета хургва мел бала ба воI веннача наьнага, вошa воацаш бисача вежарашкара бар. Цудухьа геттара эгIазйигар со хIаман сагота ца хиннача кулгалхоша. Хала дар наьнага шикхо дIайха дош ала? Новкъа хет сона уж иштта, Мужеча хиннар цхьаккха хIама доацаш санна, Iийна.

Наьха балаш а гIулакхаш а вай кулгалхошта дикагIа довзаш хилар ловра сона...

А. КУРСКИЕВА,
библиотекарь.

БАРКАЛ ШОАНА, ДАЙ-НОАНОЙ!

...Язду шуга лоалаха уллача Къулбаседа-ХIирий АССР Пригородни района Майскерча школа дешархоша.

«Човнаш» яха статья ювцаш кхетаче хилар тха школе. Статья йийша яьлча цхьа юкъ яьлар зале сатем латташ. ХIара дешархочун дег чу вижар цу тIа вувцаш хинна Гандаров Бамат-Гири. Боккха мах бир оаха шийи интернациональни декхар дизза кхоачашдаь, къона вахар кхо ца даьча бIухочун.

Бохам хилар тхона Бамат-Гире нанас яздаь каьхат оаха дийшача. Оаха дех шугара газетага гIолла ГандаровгIар даьна а нана а баркал алар.

МАЛЬСАГОВА, ДЖАНДИГОВ, КОСТОЕВА, ГАИТУКАЕВ...
Берригаш 39 саг.
Майскера юкъера школа.

ТIЕХЬЕННА ДОЛА МАСАЛ

...Гандаров Бамат - Гири санна бола кагий нах вай дукха ба. Иштта кхебаьб уж вай халкъо, комсомоло ТIехьенаша масал ийдеш хургда цар вахар. Цудухьа яц вай цхьанне а уж бицбе, цу тайпара цхьаккха хIама дицде бокъо...

Х-М ЧУМАКОВ,
экспедитор.

«МАССАНЕ А НАНА».

...Экзамена кийчо еш дагIар тхо «Сердало» номер бе а йоаллаш тхоца дешаш йола Бокова Аьсет хьачуенача хана. «Човнаш» яха статья еша йолаелар из. ТIеххьара дош цо Iодешшалца садоаккхаш вацар цхьаккха саг. Хала да тха дег чура еррига а уйлаш Iоязъе, бакъда керттера тхона дага лаьттар — ираз деций иштта бола къонгаш кхебаьча даь-наьна — яха уйла — яр. Хьамсара редакци, шоай вIаштIехьа доале дIахайта. Гандарова Афсетага оаха массане а тхоай нана цох лоархIалга...

ШАДЫЖЕВА Д. УКУРОВА Р. МАЛЬСАГОВА З. МАИСИГОВА Р., ЧИГУ студенташ.

ИНСТРУКЦЕХ ВАХАР НИИСА ДАЦ

...ЧIоагIа бохам хилар сона Богатырева язъяь «Човнаш» яха статья аз йийшача. Цхьаккха доазув доацаш эгIазвигар со Сунженски военкомата а райисполкома а болхлоша. Бакъда эггара дукхагIа бола бехк юрта Совета председатела ба. Автора кхыча тайпара хете а, сога хьаттача, из вар оарцагIа вала везаш хиннар.

Цу тайпара гIулакх нийкхача моттиге духхьал районага хоам баь Iийча валац из. Деррига хьаде деза юртсовета председатело. Кхыча кулгалхошта тIера бехк дIабаккха валлац со. Ше-шийи мел бехке ва хIанз-м берригаш кхийтта хургба уж. Даьннача гIалата бахьан цаI да — йолаш хиннаяц кийча инструкци. ВIаштIехьдаргдий вай дерригача вахара инструкцеш язъе? Каст-каста нийслу кулгалхочунна шийи сакхетамца сакхетамца кхетаде дезаш гIулакхаш, иштта хIама нийсделча Сунженски района кулгалхой гIалатбаьннаб.

Цу статья тIеххьарча даькъа тIа вувцаш ва комсомола секретарь С. Ф. Бутенко. Дика гIулакх да цо доладаьр, вувцачох шийи де дезаш дола хIама дика ховш ва из. Из санна болча кагийча нахах хьахургба керда кулгалхой.

К. МАРЗИЕВ,
хьехархо.

СПОРТИВНИ НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙЧЕ

Р. Тарамови А. Гучигови боксех йолча Советски Союза сборни команда членаш ба. Новкъостий - спортсменаш каст - каста го йиш я цхьана. Къаьстта доккхий толамаш даьхад Руслана. Из ва СССР чемпион, мехка Кубок лелаер, дунеи халкъашта юкъерча класса спорта мастер. Йоккха говзал гойтар цо укх деношка советски боксераша США вӀашагӀкхийттача командаца чакхдаьккхача вӀашагӀкхетаре. Р. Тарамова толам баьккхар.

Къона вале а, бокс дукха-езарашта дикка вовзаш ва А. Гучигов а. Соахка Ленинграде чакхъяьннача дунеи халкъашта юкъерча турнире толам баьккхар цо, мехка Кубок бахьан къовсам лоаттабеча финалист хилар.

ХӀанз новкъостий - спортсменаш кердача яхьашта кийчо еш ба.

СУРТА ТӀА: А. Гучигов (аьрдехьа), Р. Тарамов.
В. ЕЛИЗАРОВА сурт

Спорта хоамаш

ВОЛЕЙБОЛ

АргӀанара вӀашагӀкхетараш цӀагӀа чакхдаьхар Грознерча «Автомобилиста» волейболисташа, уж шозза лайзар Владимирерча «Искраца». Хьалхарча матче грозненцаш счет 3:0 йолаш атта котбаьлар.

ШоллагӀара ловзар дуккха халагӀа хилар. КхоалагӀа сет чакхъяьннача хана, хьаьший хьалха бар. Еррига говзал тӀаяхийта йийзар вай волейболистий котало яккхара. итог — 3:2. АргӀанарча туре вай спортсменаш городе Соче моттигерча «Динамоца» ловзаргба.

КӀАЛТОХАР

Шийи лоӀаме кӀалтохарах йола Ерригсоюзни турнир чакхъяьлар Абхазски республикерча Гудаута яхача городе. Цига дакъа лоацаш вар 250 къона атлет.

Вай мехкашта юкъе шоай дозала категорешка хьалхара моттигаш яьхар Мусаев Бахьаудина (38 кг), Гортиков СаӀида (70 кг), шоллагӀа — Галаев Мухьмада (65 кг), Ахмедханов Аслана (45 кг).

БОКС

Къулбаседа Кавказа дуккхача городашкара къона боксераш гулбелар укх деношка Нальчике. Массарел дикагӀа дӀайихьар уж яхьаш вай мехкахоша, царех нийс чемпион хилар. Уж ба: А. Исаев (38 кг), А. Себиев (50 кг), А. Эдилсултанов (40 кг), Р. Эдельханов (54 кг), С. Марушко (81 кг), Р. Берсанукаев (60 кг), В. Абубакаров (48 кг), У. Вишнеев (52 кг), И. Юсупов (75 кг).

ЩАККХА ЭШАНЗАР

Чакхбаьннаб волейболех ловзача республикерча ихальнаьха командай чемпионата хьалхара го. Щаккха ца эшаш хьабаьхнар Л. Н. Толстой цӀерагӀча Нохч - ГӀалгӀай паччахьалкхен университета спортсменкаш. ДикагӀйолча команда тренер Поцелуев Валерий ва. ШоллагӀча моттиге ба трудовикаш, кхоалагӀча — просвещение министерства волейболисткаш.

Май бетта шоллагӀа го дӀаболалургба.

ДЗЮДО

Грозне, «Локомотив» ДСО спортивни зале мехкараща юкъера дзюдох йола Нохч-ГӀалгӀайчен чемпионат чакхъяьлар. Цига дакъа лаца бокъо елар Бакура, Махачкалера спортсменкашта. Ийснех ялх хьалхара моттиг фусамдаьша яьккхар. Чемпионкаш хилар № 51 йолча школа дешархо З. Бисултанова (39 кг), Аргунера дешархо Л. Ахъядова (42 кг), № 25 йолча школа дешархо М. Мамадаева (45 кг), машинаьха оператор А. Шемелева (52 кг), «Локомотив» ДСО инструктор З. Егорова. Каста городе Липецке хургӀйолча яхьашка дакъа лоацаргда цар.

СПАРТАКИАДА

ДӀахойода НГӀАССР вузий спартакиада. Университета тире чакхъяьлар топ кхоссарах йола яхьаш. Хьалхара ши моттиг фусамдаьша яьккхар, КхоалагӀча моттиге мехкдаьтта института вихалаш ба.

Къаьст - къаьстача яхьашка дикагӀа ба А. Галай, С. Гупалов. С. Соколова.

Т. СОКОЛОВА.

ФУТБОЛ

ДӀадахача кӀирандийнахьа Нохч - ГӀалгӀайчен Ӏан ханарча футбольни чемпионата ахфинальни матчаш хилар. Шаккхе ловзар счет 1:0 йолаш чакхдаьлар. «Машиностроитело» Аргунера «Даймехк» эшайир, «Вайнахо» — «Монтажник».

Котбаьннараш финальни матче вӀашагӀкхетарба.

А. ИЗМАЙЛОВ.

ГӀА МА ХИЛДА ЦОХ

Хьалхавоаларг водаш, велосипед, мотоцикл, говраш хохкаш, бургацах ловзаш, нек деш, лакхалла, гаьналла кхоссалуш саг гургвац шоана йоккхача Наьсаре Ӏай а аьхкий а. Лекъаб укхаза къонабараштa низ, унахцӀенал тела хьаст. Спортеи физкультурей гӀулакх приписашка даьккхад. Каьхаташ тӀара сурт набарагӀа гу гӀа мо хӀама да: 1985—86 шерашка 14.571 сага массови спорта разрядаш еннай укхаза, СССР спорта мастер кийчваьв, 76 сага хьалхара разряд ле, аьнна каьхаташ кийчдаьд. Наьха спортивни физкультурни говзал лакхъярах алапеш ийдеш 64 болхло ва. Района предприятешка 22 физкультурни коллектив я, хӀаране ши-ший инструктор-методист а волаш.

Беций боккха низ? Бакъда, цар хьадечунга ладийгӀача боацар санна ба из. Нагахьа санна кӀалтохарах лета бераш Ӏомаду цхьа школа ецаре, вӀалла спорт йий а ховргдацар Наьсаре. Йоацаш я хьалха укхаза хинна футбольни команда, боацаш ба районера гаьнна йоккхача городашка дӀа а бахе спортивни яхье хьалхара моттигаш а йоахаш цӀанха чемпионаш.

Школашка-м цхьа бахьан ду арадаьхе бераш дӀа-хьа удалий а. Бакъда, предприятешка, организацешка, района совхозашка къахьегаш болча кагийча наха а мехкарашта а юкъе хьабеш цхьаккха спортивни а физкультурни а болх бац. Алапеш дӀанийделга мара хӀама хьадац из болх бе аьнна оттабаьча инструктораша - методисташа. Цул совгӀа, нагахьа санна штатал совгӀа шоацта болхло эшаш хилча, из спорта алапена ӀотӀахоаву.

— Сона-м хац акхарна фу дергда,— йоах района спорткомитета председатела Дахкильгов Борнса. — Райисполкома отдел лархӀа мегаргӀйолаш орган ма йий тха спорткомитет. Оаха дехар а даь, 1985 шера 28 сентябре райсовета аргӀанарча сессе дийцар из дош. Юххера а решени тӀайийцар: «1987 шера 1 январь хьатӀакхачалехьа района массайолча юрташка футболах, баскетболах, волейболах ловза площадкаш, топ кхосса Ӏомалу тираш, некду бассейнаш хьалйойла», аьнна.

— ХӀанз 1987 шера февраль ма бий вайна, — яхаш дӀахо дувц Борнса. — Хьадаь хӀама дац.

Тесса йитар боахамий кулгалхоша цу хьакъехьа яь хинна КПСС райкома бюро решени а.

Хила баха кхера санна яйна дӀаьлнай районера хьалха хинна спортивни дика традицеш. Кхыметтел йоккхача предприятешка болх беш боахкача наьха унахцӀенал лорае, аьнна юкъе яьккха производственни гимнастика дагайохаш саг вац.

«Электроинструмента» заводе къахьегараш нийсса ахаш къона нах ба. Укхаза чӀоагӀа эшар производственни гимнастика а кхыдола спортивни ловзараш а. Бакъда, хьадеш цхьаккха хӀама дац. ХьалхагӀа подвальни помещенешка кӀалтохарах кагий нах Ӏомабеш секци яр укхаза. Из а дӀакъайлай.

Бакъда, отчеташка - приписашка диллача хьацар Ӏо а ухийташ, болх беш 11 спортивни секци я Наьсаре. Цига дегӀа низ чӀоагӀбеш, спортивни яхьа юкъе бала кийчлуш 650 саг гаргга къона нах ба.

Иштта, отчеташка диллача, 6 секце спортивни ловзараш деш, шоай унахцӀенал лораеш я трикотажни фабрикера 400 совгӀа йоӀ. Бакъда, иштта дий из аьнна Ӏа дӀахаьттача цецбаьле баламаш оз цар.

ХӀана бус-хьогӀ цу тайпара кегар сага теркала ца беш, гуча ца боаккхаш? ДӀадаха шу чакхдоаллаш республикера ена комисси хилар районера спортивни гӀулакхаш малагӀча хьале да хьожаш. Цхьаь цаӀ ер ма дий аьнна дӀахьокха хӀама а ца нийсденна, йоккха актсправка а язъяь дӀаяхар.

Лоацца аьлча, района органий лакхера эшелонаш цӀенхаштта тоха ца лой хӀама хургдоацача кхьачай районера спорт.

Республика Госагропрома цӀерагӀа укх шера 25 метр дӀоахал дола некду бассейн, 1500 моттиг йола стадион ергья районе, яхаш хабар арадаьннад. ГӀа ма хилда цох а. ХӀана аьлча, цу тайпара хӀамаш укхаза хьалха дукха хиннад...

М. ЗАНГИЕВ.

УНАХЦӀЕНО ЧӀОАГӀЪЮ

«Труд» яха ший лоӀаме спортивни общество республике йоккхагӀчарех цаӀ я. Цун мугӀарашка я 130 коллектив, шовзткъа эзар совгӀа саг. Физкультурно-массови, унахцӀено чӀоагӀъяра болх бара малагӀа производственни коллективаш дикагӀа лархӀа мегаргъя яхача хаттара жоп луш «Труд» ДСО председатела В. Шетинна аьлар:

— 1986 шера итогаш еш белгалбаьккхаб дуккхача коллективай болх. Царна юкъе ба «Красный молот», «Электроприбор» заводий, ТЭЦ-2, Малхбузехьара электрически сетей, кхычар викалаш.

Промыслови геофизика лаьрхӀача конструкторско-технологически бюро коллективана чувоагӀаш эзар гаргга саг мара вац. Цхьабакъда, кхычарга хьежача кхы йоккха йоаца цу предприяте коллектив, физкультурно - массови унахцӀенал лораяра спортивни балха хьокхамех дикагӀчарех цаӀ я. Цох тамаш елга а дац: укхазара болхлой специалисташ, кулгалхой боккхача безамца дӀаязлу тайпарча секцешка, салоӀача деношка спортивни майдашка арабувл.

Ший балха йоккха говзанча йолаш хьайоагӀа укхазара инструктор - методист Р. Абдулина. ХьалхагӀа из ше а хиннай республике цӀи хеза атлетка. Яйгача атлетике, пятиборье по увттаяь цхьайола рекордаш хӀанз а латташ я. Хьинаре дакъа лоац спортивни балха юкъе физкультурни коллектива совета председатела М. Шапошникова. Из ше волейболахи истола тӀарча теннисахи хьалхара разряд йолаш ва, пул совгӀа дика хов цунна баскетболах ловзари некдари.

— Дуккхача наха дакъа лоаца физкультурни мероприятеш Ӏалаьмате доархӀаме я къахьегамхой унахцӀено чӀоагӀъеча, маларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабеча, пайда болаш салоӀача,— аьлар Р. Абдулинас. — Из кхета а деш, оаха хьайийллай волейболах, истола тӀарча теннисах, футболах, топ кхоссарах, туризмах йола секцеш, «Могашал», юкъара физически кийчо яра группаш.

— Къаьстта езаенна тха болхлошта теннис, — къамаьла юкъевоагӀа М. Шапошников. — ЦӀераш йоахаргья аз дикагӀболча спортсмений — А. Гагарин, Ю. Ион, М. Барминский. Цар лоалахарча предприятейи организацейи теннисисташца дукха яхьаш чакхйоах.

Дукха нах хул волейбольни баскетбольни яхьашка. Некде безам бараш вӀашагӀбетталу «Луч», «Садко» яхача бассейнашка. Цига чакхдувл «Папа, мама, со — спортивни дезал» яха ловзараш.

Дика кийчъяь я геофизикий спортивни зал, тренажерни цӀа, майдаш. ДелкъигӀа салоӀача хана, болх чакхбаьлча дукха нах боагӀа укхаза. ХӀаране ший дего къоабалду спортивни тайпа харжа йиш я.

— Сона дезаденнад роликови когсоалозаш хехкар, — йоах механически цеха фрезеровщика А. Костина. — Цо дегӀ чӀоагӀду, мекъал тӀерайоаккх, кадай хила Ӏомаву. ХӀаьта из са професех болх беча сага эгтара чӀоагӀагӀа эшар да. Из уйла йолаш ба инженераш-технологаш Е. Попова, В. Москаленко, кхыбараш.

Доккхал деш дувц В. Шетина лоамашкарча туризмах йолча шоай секцех. Из денал дарий, моллагӀча халонашта духьалъотта низ барий спорт я. Лоамашкара наькъаш кхераме дале а, мел дукха дегаӀоз лу цар цу секце хьинаре дакъа лоацача наха.

Доккхий толамаш даьхад геофизикаша топ кхоссарах. Из — шоай тир йоацаше! Цу гӀулакха кийчъяьй подвальни помещени. Хьалаш дикагӀчарех ла ала йиш йолаш деце а, соахка Грознерча физкультура коллективашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар укхазарча спортсменаша.

Тахан майрра ала мегаргда, дукхагӀбола геофизикаш спортивни болама юкъе дакъа лоацаш ба, аьнна. ХӀаьта а цох кхоачамбаь Ӏац укхаза, керда, хӀанз а гучаяханза йола резерваш лех. Ма хулла дукхагӀа нах юкъеоз физкультурни балха.

Т. СОКОЛОВА.

Лора хьехамаш

ЛАЗАР КОТ ЦА ДАЛИЙТАРА

Микроскопа чу гӀолла мара бӀаргагуш йоацача микробех хьахулаш дола инфекционни лазар да туберкулез. Туберкулеза палочкаш диъ тайпара хул: сага, истара, оалхазара, дехкий. Сага къаьстта юхераме я сагеи истареи тайпара палочкаш.

Туберкулез хьахилара керттера хьаст ба тугащеи шодащеи из дӀа-юха доаржадеш вола унахо. Из лазар наха хьадала тарлу цӀагӀеи коа тӀеи леладеча хьайбашкара.

Туберкулезни палочкаш 90 процент са доахача органашка гӀолла организмана чуйолх, бакъда, дуача хӀаманга гӀолла яха а тарлу уж.

Гуччахьара туберкулез долаш вола саг кхайкавеча хана, цун багара дӀаухача зӀамигача цинцашца туберкулезни палочкаш хул. Уж дӀаюха йолх 1,5-2 метр гаьна, уж тӀаювша тарлу унахцӀенача наьха баген, меража слизисти оболочкана, цул тӀехьагӀа пехкашта, нийсейсарилга.

Къаьстта тугащ чукхувсарг а ца лелаеш, унахочо уй тӀа, льатта тугаш Ӏокхувсаш хуле, из докъаденначул тӀехьагӀа демаца дӀаув, цу тайпара дом феца организмо чуувзаро унахцӀеначa сага туберкулез дӀадоалийт.

ХӀаьта буача кхачанца а дӀадоал туберкулез, унахочо хӀама диача е кулгаш дийттача пхьегӀашка хӀама дуаш хилча.

Из лазар долча хьайбай, оалхазарий продукташ бийда йолаш е ларттӀа ца кхехкийташ йисача а, хьадала тарлу из лазар.

УнахцӀена волча саго унахочунга кулг делча, мархӀа кхийтача е барт баьккхача, цун хӀамайх кулгаш дийттача хьадаргда из лазар.

Туберкулеза микробактереш сага организмага дӀаяла тарлу чов яьча цӀокага гӀолла. Цудухьа из лазар дукхагӀа долча даькъе цамогаш долча хьайбашта гӀулакх деш болча доярошта, скотникашта ветеринарни болхлошта хул.

Туберкулез хьа а хул, михьар а доал организм духьалъотта низ боацаш кӀалйиса хилча. Из лазар атта тӀаэца тарлу тайп-тайпара лазараш (грипп, корь, респираторни инфекцеш, пневмония, сахарни диабет, гипертиреоз, авитаминозаш) такхарца, иштта хала операцеш, аборташ ярца эшаеннача организмо.

Иштта сиха дӀа-хьа арж из лазар жилищно-бытовой хьалаш во долча, зе доалаш професси йолча,каст - каста кӀаьдлуш дегӀа низ хулача, тхьамканеи алкоголан тӀакхувча наха.

Туберкулезаца лелабеча къовсама лард я профилактика. Из лазар хиларах саг лораве веза из малха а валалехьа. Цудухьа бер хургдолча цӀагӀа—из хьахилале 3 бутт хьалха массе а дезалхо кизгах чакхваккха веза.

Нагахьа санна дезале из шийна дий а ца ховш из лазар долаш саг хуле, цо бераца гӀулакх леладой, бера цу сахьате из лазар дӀадаргда. Иштта Сунженски районе 3 бутт баьнна бер туберкулезагӀа делар, хьажача гаьна даьнна хинна дар из лазар. Туберкулез хьа ца хилийтара боккха лоархӀам болаш я специфически профилактика. Цу гӀулакха эггара хьалха де дезар — прививка елга. СССР-е БЦЖ яха прививкаш массадолча хьадаьча бераштa, иштта инфицированни доацача берашта кхувш боагӀараштеи еш я. Школе болхача ханеи из чакхъяьккха баьлча цӀаькхеи вакционаци ю туберкулез кхетанза 30 шу даланза болча наха а.

80 процент гаргга болча наха из лазар хьа ца хилийта гӀо ду вакционаце. Нагахьа санна прививкаш яь волаше сагах лазар кхете а, дукха низткъала хилац из.

Туберкулез долаш унахо цӀагӀа волчар унахцӀена бераш сихха дӀадаха деза, дошкольни учреждененшка дӀа а денна.

Туберкулез долаш цӀагӀа унахо хилча, кхы тӀа материально - бытовой хьалаш во а хилча, берашта сихха из лазар хьадала тарлу. Цунна дола масалаш да ераш: Шелковской районе Г., дезале даьна из лазар дар, хӀаьта шин бера цунгара дӀа а даьннад, Назрановски районерча К. дезале даьгара лазар дӀадаьннад 3 бера. Цудухьа Ӏалаьмате лоархӀаме хӀама да бераш лорадар.

Боккхийбарашта санна берашта а чӀоагӀа лоархӀаме да шийи ханнахьа лазара корта хьагучабаккхар. ХӀаьта берашта из дий-деций ха хала а дац. Манту яха проба ма йинге а ховргда.

Уж берашта шера цкъа е шозза ю берий консультацешка, поликлиникашка, диспансерашка, яслешка, берий бешамашка, школашка. Дайноаной оарцагӀбовла беза ший ханнахьа шоай бера уж яйтара.

ХӀара саг декхарийла ва ханнахьа медицински тохкамех чакх а ваьнна, ший лазара корта лаца а из дӀадаккхара мел эшар де. а. Из ца дича, доккха зе доал цунна шийна а гонахьарбарашта а.

Т. КАРАЕВА,
Республикански туберкулеза духьаларча диспансера оргметодкабинета заведующа.

Суда залера

КХЕТА ЦА ЛОВРАШ

Духхьашха ховш вацар Гарданов Ахьмада Ӏаьла суда гӀанда тӀа. Массехк шу хьалха тайп-тайпара зуламаш дарах хьалхагӀа Грознерча Заводской, тӀаккха Малгобекски районий суде дийцадар цун дош. Цхьабакъда, кхетанзар Ӏ. Гарданов, нийсача новкъа валанзар. Соахка май бетта керда зулам дарах лаьцар из. Фу бахьан долаш?

Ши-кхо ди хьалха байзар цунна Губаренкон Черникови — «Малгобекнефть» НГДУ № 3 йолча мехкдаьтта промысла болхлой. Ӏеш а цига бар уж. Бус «новкъостий» бахача цӀен наӀара йисте нийсвелар Ӏаьла. Чухьа саг вий хьожаш ладийгӀар, дӀахьа бӀарг лекхар. Гонахьа сатем латтар. Аьшк гӀорттаяь, кагбаь дӀабахийтар чӀега, тебба чуваьлар. Ер яр цо цигара араена фос: джинсови кӀадах яь куртка, майка, «Молния» яха киса леладу сахьат, 11 сом. Даь зе 230 сома маьха дар.

Къоал цӀи яьлча санна сиха даьдале а, гаьна вала аьттув баланзар зуламхочун. Цу сахьате оарцагӀбаьннача милице болхлоша хьаьхар пунгара лочкъаяь хӀамаш, халкъа судо доагӀаш дола таӀазар дир. Процесс йолча хана гучабаьлар даим гӀолбувлаш хьабоагӀа Ӏ. Гарданова вахара никъ. Уйла ца еш, дага мел дехар хьаде Ӏемавар из.

Кхы дикагӀа яц Малгобеке вахача Коригов Абукара Ӏаддала «биографи» а. Эггара хьалха законаца из айхьаза ваьлар барайтта шу даьнна зӀамига саг волаш. Цу хана набахта чувалла ши шу ха яьяр цунна. Лаьцачара мукъавоаллаше, керда зулам дир. ХӀанз закон кхы а бирсагӀа дар — набахта чувалла бархӀ шу.

Юха а кхетанзар Ӏаддал. Каст-каста го йиш яр из корта бохабу малар менна волаш, нахагӀа бала бахьаш, япараш еш. Ший дег чу Ӏайна дорхал кхычарех яхийта кийча вар из.

Соахка, август бетта кеп хинна волаш Чкалова улицагӀа хьавоагӀар Ӏ. Коригов. Ший доалахо М. Вельхнев бӀаргавайча газета тӀа Ӏоязде тоам боаца къамаьлаш дувца волавелар, тӀаккха бехк боацача сага качвахар. Вежачул тӀехьагӀа а витанзар цо из. Хала човнаш хинна М. Вельхнев больнице кхаьчар. Кхо кӀира гаргга ха яьккхар цо меттара гӀатта ца могаш.

Судо техкар Ӏ. Коригова вахара никъ гӀолбалара бахьанаш. Из а вар уйла ца еш, дага мел дехар хьадс кийча вола баьри.

Цхьабакъда, укхаза тӀадам оттабе бокъо ца лу цхьа нийрча хӀама нийсделар процесс йолча хана. Иззал халча этта М. Вельхнев зуламхо бехках кӀалхарваккха гӀертар, бокъонца хийцар ше юххьанца баь лоткъам. Хьагучох, гӀулакх Ӏаьдалга а ца дохийташ, кӀал гӀолла тоам бе лаьрхӀа хиннаб уж. Цох хӀама хиланзар, зуламхочоа таӀазар дир.

М. ЭРЗИЕВ.

ПОЭЗЕ САЙРЕ

Хозеи дикеи районни культура ЦӀа хьадийллад Урус - Мартане. Укх деношка Ӏалаьмате доккха цӀей хилар цига. Шоай кердача произведеней хила безача турпалашца — района къахьегамхошца вӀашагӀкхета цига баьхкабар Нохч - ГӀалгӀай яздархой, поэташ, критикаш, драматургаш, артисташ. Царна юкъе бар республика яздархой Союза правлене председатель Арсанукаев Шейхи, Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа яздархо Боков Ахьмад, Ленински комсомола Нохч - ГӀалгӀай обкома преме . лауреат Чахкиев СаӀид, поэт а яздархо а Плиев Махьмад-СаӀид, поэташ Шайхиев Ӏалви, Миитяк Иван, Хасбулатов Емлихан, литературни критик Айдаев ЮшаӀ, драматург Яхъяев Лаьча, Нурадилов Ханпаший цӀерагӀча Нохч-ГӀалгӀай паччахьалкхен театра актер — Российски Федераце заслуженни артист Дудаев Мувса.

Цига цар дийцар вахаре шерра яьржача эргалонех, тоалуш, хозлуш доагӀача вай вахарах, шоай керда стихаш а кхыйола произведенеш а йийшар, къахьегамхой дуккхача хаттараштa жопаш а делар.

Районни культура ЦӀен художественни самодеятельноста доккха концерт оттадир.

Цу вӀашагӀкхетаре шоашта хьожаяь гонорар Нохч-ГӀалгӀайчен яздархоша дӀахьожайир Ӏаламо зе даьча ГуржегӀарча къахьегамхошта.

А. БЕК .

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 МАРТ
I ПРОГРАММА

7.00 — Ӏуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Капитаний гӀайре». Мультипликационни фильм.
8.35 — «Дех аз сай фамилица яккхар». Телевизионни спектакль.
10.05 — «Кердадараш».
16.00, 19.40 — «Кердадараш».
16.15 — И. Хандошкин. Альтанеи мерз болча оркестранеи лаьрхӀа концерт.
16.30 — «Крушение империи». Художественни фильм.
18.05 — ХӀама леха оамал.
18.20, 23.05 — «Тахан дунен тӀа».
18.30 — Саги закони.
19.45 — Фигурни катани. ДулоӀаме программа. США-ра передача.
нен чемпионат. Парни катани.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Литературни вӀашагӀкхетараш». Чингиз Айтматов.
23.20 — «Дунеи кагирхойи».
Йистедаьлча (00.20) — шахматни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйранара гимнастика.
8.15 — «Хьоца уллув». Телевизионни документальни фильм.
8.45, 9.35 — В. В. Маяковский. «Необычное приключение...». 7-гӀа класс.
9.05, 14.10 — Испански мотт. Ӏомабу. 2-гӀа шу. 5-гӀа передача.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори. США.
10.35, 11.40 — Зоологи. 7-гӀа класс. Оакхарий.
11.00 — Ӏилма - довзийтара фильмаш.
12.05 — «ТӀема диълагӀа шу». Художественни фильм.
13.25 — Историн урокаш. Телевизионни журнал. 7-гӀа выпуск.
14.40 — «Кердадараш».
16.50 — Ӏилма - довзийтара фильмаш.
17.40 — Хьайбаш леладар — къахьегама фронт (гӀалгӀай меттала).
18.10 — Фильм-реклама.
18.20 — «Нохч - ГӀалгӀайчен ди».
18.40 — Киножурнал.
18.50 — «Партийни деша низ» (нохчий меттала).
19.00 — «Заманхо» (гӀалгӀай меттала).
19.30 — Мультфильм.
19.40 — «Кольцо из Амстердама». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Спортивни программа. Фигурни катани. Дунен чемпионат. Оригинальни халхар. США-ра передача. Баскетбол Европейски чемпионий кубок. МаӀанах. «Жальгирис» (Каунас) — «Элан Бирне» (Франция). Хи чу юхувсавалар. Дунен халкъашта юкъера яхьаш. «БӀаьстан чӀагарташ». Теннис. СССР чемпионат. МаӀанах.
23.55 — «Кердадараш».

13 МАРТ
I ПРОГРАММА

7.00 — Ӏуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.00 — Шахматни выпуск.
8.10 — «Ираз долаш хилда шо». Телевизионни документальни фильм.
8.40 — «Мой нежно любимый детектив». Телевизионни художественни фильм.
10.05 — «Кердадараш».
16.00, 17.45, 19.40 — «Кердадараш».
16.15 — С. Михалкова турпалаш экрана тӀа. «Тхона шо дукха деза».
17.45 — «Эрсий музей». Эр-
18.15, 23.10 — «Тахан дунеи тӀа».
18.25 — Социалистически Къахьегама Турпалца, РСФСР заслуженни гӀишлонхочунца В. П. Сериковца Концертни студе Останкино вӀашагӀкхетар.
19.45 — Фигурни катани. Дунен чемпионат. МаӀанах. ЛоӀаме программа. США-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — «12-й этаж».
23.25 — Джазови панорама. Ереванера передача.

II ПРОГРАММА

9.05, 13.25 — Английски мотт.
8.00 — Ӏуйранара гимнастика.
8.15 — Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — Истори. 4-гӀа класс.
сий скульптура.
Ӏомабу 1-гӀа шу. 20-гӀа передача.
10.05 — СПТУ дешархошта. Юкъара биологи.
10.35, 11.40 — Географи. 5-гӀа класс. Хаоттам. Цун хувцадалара бахьанаш.
7.00 — Ӏуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
11.05 — «Вай беш».
12.10 — «Шийна хетар». Субтитрашца художественни фильм.
13.55, 14.00 — «Кердадараш».
16.40 — «Безама тешаме». Ӏилма-довзийтара фильм.
17.00 — Хьувкъам-87. «БӀаьстено сихву».
17.30 — Мультфильм.
17.40 — Литературни пӀаьраска. С. А. Златорунские кхоллам.
18.10 — «Дешархо» (гӀалгӀай меттала).
18.40 — «Нохч-ГӀалгӀайчен ди».
19.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Динамо» (Тбилиси) — «Динамо» (Киев). 2-гӀа тайм. Тбилисера трансляци.
19.45 — В. Аппаев. «Мехкарий мишта удабу». Х. Нурадилова цӀерагӀча республикански драматически театра спектакль.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Люби меня, как я тебя». Музыкальни фильма премьера.
22.50 — «Кердадараш».

РАДИО

12 МАРТ

6.40 — Керда хоамаш.
6.55 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Передачай программа.
8.35 — Реклама.
8.40 — «Интернационализм — вай вахара закон» (гӀалгӀай меттала).
11.15 — Къамаьл дер районни радио.
11.30 — «Низ — проекта боарамагӀа» (нохчий меттала).
11.45 — «Болхлочун уйлаш».
15.15 — «Патриот» (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «ДоттагӀий оазаш».
17.31 — «Хьамсара ашараш». Музыкальни программа (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — «Социальни хувцамий наькъагӀа». Назрановски районера передача (гӀалгӀай меттала).
18.40 — «УнахцӀено». Радиожурнал (гӀалгӀай меттала).

УКВ

19.00 — А. Мальсагов. Сакъердаме дувцараш.
19.20 — Къаьнара халкъа иллеш.

13 МАРТ

6.40 — Керда хоамаш.
6.55 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — «Дикал — предприятекизга» (гӀалгӀай меттала).
8.45 — «Сага сий къахьегамга хьежжа». Зарисовка (нохчий меттала).
11.15 — «Хьамсарча мехка музыкальни вахар». Радиожурнал (нохчий меттала).
15.15 — «Яздархои эргалонаши». М.-С. Плиева беседа (гӀалгӀай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Вай лоалахой болча» (гӀалгӀай меттала).
17.31 — «ЦӀе сийгаш» (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — «Юртара вахар».
18.40 — «Вахара хьисап — советски» (нохчий меттала).

УКВ

19.00 — Музыкальни галерея. А. Димаева иллеш.

Хаоттам

Тахан республике гӀоллеи Грознеи морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лоа а делхаш, малхбоалехьара секунде 2—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике —3 +2. Грозне 0—2 градус йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, лоа а делхаш, тайп-тайпарча оагӀонашкахьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 6—11, дийнахьа 2—7 градус шелал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктохама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря—2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культура — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-04; машинописное бюро—2-89-51; корректорская—2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02111. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1028.